

**JMG – INSTITUTIONEN FÖR
JOURNALISTIK, MEDIER OCH
KOMMUNIKATION**

”DET KAN TILL OCH MED FÖRSTÖRA LIV”

En kritisk diskursanalys om nyhetsmediernas
framställning av sociala medier-kunnighet i
samband med skvallerkonton

Mikaela Pijpers

Uppsats:	15 hp
Program:	Medie- och kommunikationsvetenskap
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2023
Handledare:	Maarit Jaakkola
Kursansvarig:	Malin Sveningsson

Abstract

Examensarbete:	15 hp
Kurs:	MK1501
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	Ht/2023
Handledare:	Maarit Jaakkola
Kursansvarig:	Malin Sveningsson
Sidantal:	40
Antal ord:	18 091
Nyckelord:	Mediekunnighet, sociala medier-kunnighet, social media literacy, mediediskurs, skvallerkonto

Syfte: Att undersöka hur sociala medier-kunnighet framställs i svenska nyhetsmediers rapportering om skvallerkonton

Teori: Sociala medier-kunnighet, kritisk diskursanalys

Metod: Kritisk diskursanalys

Material: 12 tidningsartiklar.

Resultat: I sin framställning av skvallerkonton fokuserade medierna framför allt på ett antal olika saker: att det var svårt att veta vem som låg bakom profilen, att innehållet som spreds ofta var djupt kränkande och att plattformen är mer eller mindre allmänskunskap. I relation till sociala medier-kunnighet var de *affektiva kompetenserna* de viktigaste. Detta baseras på att skvallerkonton och det emotionella kopplades starkt genom att upplysa om den (spontana) reaktionen på innehållet i sociala medier. De *aktörer* som framställdes som viktiga i fostran av sociala medier-kunnighet var primärt föräldrarna. Skolpersonal och polisen uppmanade båda till att föräldrar skulle ta aktiv föräldrakontroll över sina barns sociala medievanor. Själva skolan framställdes även som viktig, de sände ut information till ungdomarna och föräldrarna. Själva ungdomarna i sig är delvis offer och delvis förövare. De uthängda offren blev överröstade av andra elever på skolan i materialet. De som kände sig indirekt drabbade, alltså de som upplevde en konstant oro över att bli uthängd, kunde även överrösta de som faktiskt blev uthängda. De risker som framkom när det kom till bristen på kunnighet handlade om hot mot integritet, digitala fotspår och den mentala hälsan. Generellt blir sociala medier-kunnighet framställt i medierna genom att markera att det finns en brist av den.

Executive summary

This study deals with social media literacy by examining how media discuss the so-called rumor accounts on popular networking sites. This topic is relevant since this phenomenon first gained a lot of media attention back in 2012, with “Instagram-uppluppen” making major headlines. Even though this occurred over 10 years ago, rumor accounts are still making headlines in the media.

Media and information literacy is something that has been around for quite some time, and with society and the media landscape evolving, it too has opened research up for many different fields within itself. One of the bigger research fields being media literacy, which has been one of the biggest influences on what we today call social media literacy. Social media literacy emphasizes the importance of social relationships within our media. Social media literacy consists of different competencies which guide our social media use. It is therefore valuable to examine rumor accounts with the help of social media literacy. There is also a research gap in connecting cyberbullying (which rumor accounts are an expression of) which happens on social media and social media literacy.

Since the media has reported on many of these incidents with rumor accounts, it has played a role in portraying what they are about and what it means to be social media literate. They portray this by discourse, where they then can convey different power relations and construct ideas about social media literacy. Furthermore, the media will always have readers or an audience, which means that the media potentially forms the opinion of the matter.

Previous research has tended to study social media literacy and its meaning with qualitative methods, primarily interviews or focus groups. Even the fewer quantitative methods often consist of surveys or questionnaires. These methods fail to include how the media discourse tends to be constructed. The media does however play an important part in this since society takes part in reading different newspapers. This is then taken into consideration when we think about what it means to be social media literate.

My aim of this study thus became to examine how social media literacy is made visible through the media discourse. This is done through the chosen cases which happened between 2019-2023. This is furthermore done through a critical perspective. My research questions are:

- RQ1: How do the chosen news articles conceptualize social media literacy?
- RQ2: Which agents are pointed out as key in relation to social media literacy?
- RQ3: How can the conceptualizations and agents be understood as a part of the risk perspective.

To answer these questions, I use critical discourse analysis. This is also referred to as CDA. I adapted the usage of CDA much to my aim and research questions, I however based the method on Fairclough (1989:1992) and Berglez (Berglez i Ekström & Johansson, 2019:243) who was partly inspired by Fairclough. Critical discourse analysis opens for the possibility to describe and interpret the material (Fairclough, 1989:26). Furthermore, by implementing certain elements of these stages, I constructed my dimensions for analysis. These consist of the dimensions I call description of text, intertextuality, and agency. Down below I have listed what I based these dimensions on and what their purpose is for this study.

- Description of text: Seeks answers to questions as how is it written about social media literacy explicitly and implicitly? Are there more or less obvious aspects to rumor accounts? This dimension is based on the descriptive stage of CDA, where I examine how social media literacy and rumor accounts are described.
- Intertextuality: Seeks answers to questions as if there are comparisons to other rumor accounts and what that represents? How does the text relate to the surrounding society with power relations in mind? Which functions within social media do the rumor accounts or other users using? This is based on the interpretive stage of CDA, where I interpret how the text relates to the more hands-on aspects of social media and the surrounding society.
- Agency: Who are the actors pointed out within the text? How can they be seen within social media literacy? How much space do they get? How active or passive are they? Who are being affected by rumor accounts? What roles are assigned to them? This dimension is based on examining the power relations and ideology which lays behind the construction of the text.

Additionally, I would like to point out that the first two dimensions together help answer the first research question and the third dimension helps to answer the second one. First when the results of these two questions are answered, the third question can be answered. However, there is some overlapping with the questions within the dimensions.

I then gathered my material by going onto Retriever. I searched for these rumor accounts by limiting myself to the articles posted by local, regional, and national news distributors. I however did not collect articles that discussed rumor accounts on a professional level, because this would consist of another type of quality which could lead to the usage of policy terms. I also limited the term rumor account to not include celebrity gossip, since they are not commonly called a national problem much like the rumor accounts about the youth are. I ended up with 12 articles, after going through 52 articles. I choose those who discussed the rumor accounts, meaning those who did not only mention it shortly because the article is about something totally different.

The main findings in this study partly consist of how the rumor accounts are portrayed in the media. This is a matter of who, what and where. The users behind the accounts are anonymous and it is rather difficult to find out who has made the account. The question of who also refers to who is being mentioned on different posts by the accounts. The question of what refers to what is being posted by these accounts, where the articles showed tendencies to highlight the deeply offensive content which would often be considered as slander. However, the articles could also portray the rumor accounts as more humorous, where a few students said that it sometimes can be entertaining content as well. The question of where refers to which platform the account exists on. The articles showed that some social media platforms, predominantly Instagram, is common knowledge and does not need an explanation. Another popular platform on which the users would create accounts was Tellonym, which often needed a more in-depth description.

I also found that in relation to previous research, the competencies valued the most in the articles are the affective competencies. This is because the articles had an assumption that everyone already knows how to operate and get access to social media, which would be the technical competencies. Furthermore, the cognitive competencies were not valued as high.

This was because it is more about the fact that you were exposed rather than if the information was true or not.

The actors that are pointed out in the articles consist of the school, police, parents, and the youth. Those who had the power to identify the problem were mostly the schools and police, with the youth slightly inferior to them. The youth who however were able to speak on the matter, either through the other actors (for example if a teacher brought up what the students have said) or directly to the journalist, were never direct victims of the rumor accounts. They were mostly indirect victims, with the constant fear or worry of being exposed. What's more, there was an overwhelming need expressed for parents to have discussions with their children about social media. This could be about going through their following together, or simply talking about what is happening with the rumor accounts. This would also happen spontaneously.

The question of how to connect this information to the previous studies made on risks of using SNS (social networking sites), was handled by dividing the different kinds of risks into groups. These were made up by different threats, who I connected with integrity, digital footprints and mental health. This leads to the fact that there is a very large need for developing the youth's social media literacy and its competencies. With learning these, everyone develops knowledge about how to behave on the internet.

I therefore conclude that social media literacy is made visible by highlighting the lack there of. In light of rumor accounts, the negative side of not being social media literate is made clear. The schools have to implement different classes in teach it spontaneously, likewise the parents must discuss it spontaneously with their children. On top of that the socialization of social media literacy is very heavy towards the affective side, it could perhaps benefit from having a more well-rounded education with multiple perspectives in mind.

Based on these findings, future research could benefit from investigating quantitative aspects of this phenomenon by for example looking into different patterns of shaping social media literacy. For example, you could dive into which forms of parental mediation is the most used one since it is not having the desired effect. To get a wider perspective, one could also examine different synonyms used for these types of accounts. One that emerged while writing this essay in Swedish were the so-called "exposing accounts".

Keywords: Media literacy, social media literacy, media discourse, rumor account

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Studiens relevans.....	2
2. Bakgrund.....	4
2.1 Från medie- och informationskunnighet till sociala medier-kunnighet.....	4
2.2 Nätmobbning	5
2.3 Skvallerkonton	6
3. Tidigare forskning och teori.....	7
3.1 Grundkompetenser inom sociala medier-kunnighet.....	7
3.1.1 ”Literacy” - problematisering.....	8
3.1.2 Definition och kompetensperspektivet.....	9
3.2 Nätmobbning som en del av sociala medier-kunnighet	10
3.2.1 Forskning om risker.....	10
3.3 Ungdomars erfarenheter.....	11
3.3.1 Föräldrakontroll.....	11
3.4 Sammanfattning.....	12
3.5 Kritisk diskursanalys	14
3.5.1 Integrering av kritisk diskursanalys och sociala medier-kunnighet i relation till nätmobbing.....	14
4 Syfte och frågeställningar	16
5 Metod.....	17
5.1 Kritisk diskursanalys	17
5.2 Urval.....	17
5.2.1 Sökstrategier och avgränsningar.....	17
5.4.1 Materialinsamling.....	18
5.4.2 Studiens artiklar.....	18
Figur 5: En sammanställning av studiens material på 12 artiklar indelat enligt plats, år, rubriksättning och vilken plattform som tas upp	19
5.4 Utformning av analyschema	19
5.5 Etiska överväganden.....	20
5.6 Metoddiskussion.....	21
6. Resultat och analys.....	23
6.1 Hur conceptualiseras sociala medier-kunnighet?	23
6.1.1 Framställningen av skvallerkonton i nyhetsmedier	23
6.1.2 Hur sociala medier-kunnighet definieras.....	25
6.1.3 Att applicera ett kompetensperspektiv	27
6.1.4 Sammanfattning och slutsats	28
6.2 Vilka aktörer pekas ut som centrala i relation till sociala medier-kunnighet?	29

6.2.1 Skola.....	29
6.2.2 Polis.....	31
6.2.3 Föräldrar.....	32
6.2.4 ”Ungdomar”, ”personer”, ”barn” och ”elever”.....	33
6.2.5 Sammanfattning och slutsats.....	34
6.3 Hur kan konceptualiseringarna och de utpekade aktörerna förstås i relation till riskperspektivet?	36
6.3.1 Risker och dess hantering.....	36
7. Slutdiskussion.....	38
7.1 Slutsatser.....	38
7.2 Reflektioner kring resultat och arbete.....	39
7.3 Förslag till framtida forskning.....	40
Referenser.....	41

1. Inledning

Under ett möte 1992 samlades betydelsefulla ledare inom ”media literacy”, som idag är översatt till mediekunnighet. Under mötet etablerades det bland annat att en mediekunnig person kan ”avkoda, värdera, analysera och producera medier i både tryckt och elektronisk form” (Aufderheide, 1993:9, min översättning). Sedan denna definition etablerades har medielandskapet utvecklats enormt. Sedan mötet under det tidiga 90-talet har vissa generationer vuxit upp till att bli så kallade ”internet natives”, något som kan låta som att de borde vara medieproffs. Så enkelt är det däremot inte.

Idag har man tillgång till digitala medier oavsett var man befinner sig, mycket då nästan alla har en mobiltelefon. I Internetstiftelsens årliga undersökning, som baseras på en datainsamling med intervjuer utförd av Novus (Internetstiftelsen, 2023b), kom man fram till att nästan alla barn från mellanstadiet fram till gymnasiet använder internet varje dag (Internetstiftelsen, 2023). Bland lågstadiebarnen hade 70 procent en egen mobiltelefon (Internetstiftelsen, 2023). När det kommer till näthat har 15% av antalet 12–19 åringar som deltog i studien angett att de har blivit utsatta (Internetstiftelsen, 2023). Faktum är alltså att barn redan i tidig ålder blir introducerade till internet och sociala medier och därefter blir internet en allt större del av livet. Vidare kan man konstatera att barn och unga från 10–19 använder internet varje dag. I takt med detta följer även att allt fler yngre människor riskerar att bli utsatta för nätmobbning. Statistik visar att det har skett en ökning från 9 procent (2021) till 15 procent (2023) (Internetstiftelsen, 2023).

Digitala medier är så pass integrerade i vår vardag att användningen av dem har blivit en oundviklig del av livet. Samtidigt är de kontroversiella, i vissa fält har man till exempel gått från att vara mer teknikoptimistisk till mer pessimistisk. Ett exempel på detta är när politiker vill avskaffa alla skärmar i förskolemiljön (Liberalerna, 2023). Ett känt uttalande är Johan Pehrsons ”Från skärm till pärm” som menar att förskoleelever hade fått bättre förutsättningar om skolmiljön var helt skärmfri (Liberalerna, 2023). Diskursen om de digitala medierna är dock inte bara kontroversiell när det kommer till inläring och koncentrationssvårigheter i skolan. Det har bland annat även handlat om ungdomars hälsa, inte minst när det kommer till nätmobbning.

Fenomenet nätmobbning eller näthat är något som kan manifesteras genom så kallade ”skvallerkonton”. Dessa konton befinner sig på sociala medier, en vanlig plattform är till exempel Instagram. Ett av de kändaste fallen tog plats i Göteborg år 2012 vid Plusgymnasiet. Det har kommit att kallas för olika saker, men de vanligaste är ”Instagram-upploppet” eller ”Instagram-målet”. Då publicerades inlägg om främst unga tjejer som blev kallade för bland annat ”slynor” och ”slampor” (Svendsen m.fl, 2013). Denna händelse resulterade i att en felanklagad elev och hennes familj fick flytta till hemlig ort. Detta inträffade för 11 år sedan, under en tid då Instagram fortfarande var relativt nytt. Däremot har liknande fall fortsatt dyka upp. Vid sidan av dessa händelser har mediekunnighet fortsatt utvecklas och begreppet ”sociala medier-kunnighet” föddes (på engelska social media literacy). Det kan ses som en mer avgränsad och specifik form för mediekunnighet (Livingstone, 2015:2). Definitionen av sociala medier-kunnighet är baserad på mediekunnighet fast med tillägget att det fokuserar på människans behov av *interpersonell kommunikation* (Vanwynsberghe m.fl, 2015:284). Forskning om barn och unga i samband med sociala medier-kunnighet har bland annat fokuserat på risker (t.ex Livingstone, 2014:291) och psykisk hälsa (Schreurs & Vandenbosch, 2023:2).

1.1 Studiens relevans

I denna studie kommer jag att undersöka hur sociala medier-kunnighet framställs i svenska nyhetsmediers rapportering av skvallerkonton. Nätmobbning, något man riskeras utsättas för på sociala medier, uttrycks återkommande genom skvallerkonton. Genom att skvallerkonton fortsätter vara ett problem rapporterar medierna om dem. Då vi människor tar del av mediediskursen i nyhetstidningarna är det viktigt att undersöka just hur diskursen ser ut. Detta eftersom publikens uppfattningar kring sociala medier och vilka kompetenser som behövs för att använda dem påverkas och formas av mediediskursen. Det är även viktigt att undersöka om det finns gap mellan mediernas framställning av sociala medier-kunnighet jämfört med vad forskningen säger. Jag avser att fylla en forskningslucka om hur medierna framställer sociala medier-kunnighet.

Tidigare forskning har generellt studerat aktörer som till exempel barn, föräldrar och jämnåriga i kontexten att man aktivt utvecklar sociala medier-kunnighet (t.ex Livingstone, 2014:283; Schreurs & Vandenbosch, 2023:2). Genom att exempelvis intervjua olika respondenter speglas en tro om att man själv har kontroll över sin sociala medier-kunnighet. Omgivningen är däremot även en faktor i vår fostran. Att ta reda på hur medier framställer sociala medier-kunnighet bör dock kontextualiseras eftersom detta *policybegrepp* inte är en del av den offentliga diskursen. Därför blir det relevant att undersöka sociala medier-kunnighet i ljuset av nätmobbning, som konkret tar form i skvallerkonton.

Att undersöka skvallerkonton är relevant då det dels då är ett återkommande problem, dels då offentligheten tar del av det genom att läsa nyheterna. Därför är det rimligt att rikta blicken mot mediediskursen, för att få kunskap om hur det offentliga samtalet ser ut gällande sociala medier-kunnigheten. Med hjälp av teori och tidigare forskning kan man förstå *vilka mekanismer* av sociala medier-kunnighet som synliggörs i kontexten av skvallerkonton. Kopplingen mellan sociala medier-kunnighet och skvallerkonton är dessutom lämplig då förmågorna att ”avkoda, värdera och analysera” kan ses i samband med spridningen av desinformation, vilket de flesta skvallerkonton har gemensamt. Hanteringen av desinformation handlar om att kunna förstå vad som är sant eller falskt innehåll, vilket gör det viktigt att bland annat kunna avkoda budskap eller värdera dem.

Att undersöka hur sociala medier-kunnighet och nätmobbning hör ihop i kontexten av mediernas diskurs är inte bara av relevans för medie- och kommunikationsvetenskapen då det handlar om en forskningslucka, som beskrivs i kapitel 3. Det handlar även om hur ungdomar använder medier *ansvarsfullt*, vilket de bland annat kan ta till sig via hur medierna skriver om det. Vidare är framställningen av sociala medier-kunnighet offentligheten av intresse för dem som försöker hitta *lösningar*. Dessa är bland annat pedagoger, föräldrar, policymakare och beslutsfattare.

Den *samhälleliga* relevansen är nära förknippad med frågor om demokrati. Det internationella uppslagsverket för mediekunnighet skriver att mediekunniga kompetenser främjar att ett lands medborgare bland annat förstår mediernas roll i demokratier, att man kritiskt kan granska medieinnehåll och även skapa eget innehåll (Hobbs, 2019:14). Man ska även vara påläst om korrekt information och kunna värdera innehållets kvalitet (Hobbs, 2019:12). Därmed kan mediekunnighet ses som ett verktyg, som alla borde ha rätt till då det förknippas med medborgarskap i demokratier. Att ha förmågan att värdera innehåll är särskilt viktigt i samband med att vara en medborgare då det ser till att man kan göra ett informerat val. Att ha kunskap om hur man ska tolka budskap i sociala medier är alltså inte bara relevant när det

kommer till skvaller, utan i det stora hela handlar det om hur man gör för att få reda på sanningen i dagens medielandskap.

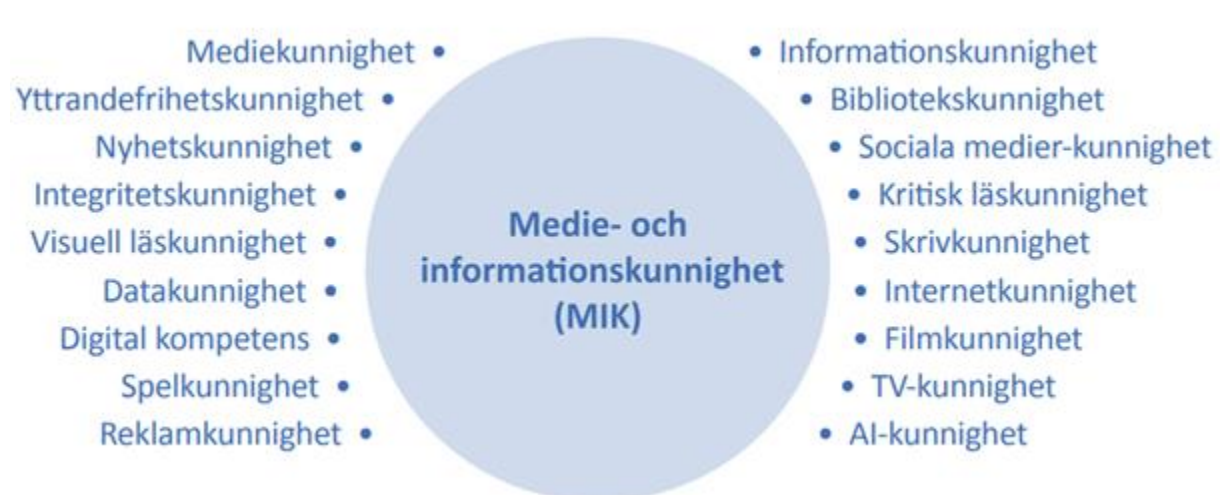
2. Bakgrund

I detta kapitel identifierar och beskriver jag tre centrala begrepp. Detta görs i syfte att ta itu med eventuella frågetecken innan litteraturöversikten presenteras. Först beskrivs det översiktligt hur sociala medier-kunnighet kom till i samband med viktiga händelser och organisationer. Sedan redogör jag kortare för nätmobbning, följt av skvallerkonton.

2.1 Från medie- och informationskunnighet till sociala medier-kunnighet

I takt med sociala mediers framväxt är det problematiskt att enbart titta på mediekunnighet. Det går inte längre att generalisera mediekunnighetens villkor till *alla* medier, däribland de sociala medierna.

Mediekunnighet och sociala medier-kunnighet är nära förknippade varandra men mediekunnighet är bara *en* pusselbit som tillsammans med digital kompetens och informationskunnighet bildar det breda forskningsområde som kallas för medie- och informationskunnighet (MIK) (Grizzle m.fl, 2021:9). Medie- och informationskunnighet är ett paraplybegrepp för en rad olika områden, utöver de nämnda pusselbitarna. Sociala medier-kunnighet ingår som tidigare sagt, tittar man på MIK-ekologin (se figur 1 nedan) kan man även se ytterligare kunskapsområden.

Figur 1: MIK-ekologin. Hämtat ur Carlsson m.fl MIK-rapport (2023:42), som i sin tur är den översatta versionen av Unescos läroplan för medie- och informationskunnighet (Grizzle m.fl, 2021:12).

Det Svenska Unescorådet tar fram en översättning av Unescos definition som säger att medie- och informationskunnighet handlar om att *hitta, värdera och analysera* information (Svenska Unescorådet, 2019). Även Statens medieråd¹ definierar MIK genom att "*finna, analysera och kritiskt värdera information*" (Statens medieråd, u.å). Vidare skriver Statens Medieråd att en mediekunnig person har färdigheterna att förstå medier i samband med vad de har för roll i samhället och att man kan skapa innehåll inom olika medier. Dessa definitioner är spår av vad ledare inom mediekunnighet kom fram till under den nationella ledarskapskonferensen för mediekunnighet som ägde rum 1992. Där definierades begreppet mediekunnighet, på engelska "media literacy", som "förmågan att få tillgång till, analysera och producera

¹ Som för tydlighetens skull blir Mediemyndigheten år 2024

information för specifika resultat” (Aufderheide, 1993:6, min översättning). Dessa aspekter kan däremot förstås olika från person till person. Analysera kan förstås som *avkodning*, medan produktion kan förstås som *kodning* (Aufderheide, 1993:6). Detta möjliggör därmed att definitionen tar form på olika sätt och visar på hur MIK kan förstås olika inom olika fält, alltså att man kan diskutera begreppet med andra ord beroende på kontexten. En mediekunnig person tillskrevs egenskaperna att kunna ”avkoda, värdera, analysera och producera medier i både tryckt och elektronisk form” (Aufderheide, 1993:9). Mediekunnighet bör betraktas som en del av paraplybegreppet medie- och informationskunnighet, samtidigt kan detta skapa förvirring då man i många fall även kan se mediekunnighet som ett paraplybegrepp. Detta beror alltså på att betydelsen kan konceptualiseras på olika sätt.

Begreppen *tillgång*, *analys* och *innehållsskapande* är relativt medieneutrala ord. Man bör ha i åtanke att det däremot råder andra villkor när det gäller tryckta respektive digitala medier. Livingstone uttryckte ett behov, redan år 2004, av att därför utveckla flera olika ”literacies” (kunskapsområden) som anpassas efter medierna (Livingstone, 2010:8). Det vill säga att man istället definierar kunskapsområdena efter hur relationen mellan text och publik ser ut, snarare än att enbart fokusera på publiken (Livingstone, 2010:8). Övergången från tryckta till digitala medier innebär att forskningsområdet mediekunnighet vidare utvecklas och därmed blir mer nyanserat.

Konferensen är betydelsefull då de flesta forskare och studier som hamnar inom ämnesområdet har använt sig av den på ett eller annat sätt. Detta är fallet när det kommer till framträdande forskare inom mediekunnighet som bland annat Sonia Livingstone (t.ex Livingstone, 2010:5) och Renee Hobbs (t.ex Hobbs, 2019:1). Dessutom har James Potter kartlagt vilka definitioner som råder inom området och presenterade att man kan se att definitionen som framställdes 1992 används av en rad olika organisationer (Potter, 2013:418–419). Däremot har forskare idag anpassat sig beroende på vilket medium det handlar om och istället för att använda en medieneutral definition så tenderar man att använda mer specifika termer. Detta leder oss in på sociala medier-kunnighet, där mediekunnigheten har formats till nyare medier. Ett av de tidigaste forskningsbidragen som definierade sociala medier-kunnighet var Vanwynsberghe m.fl som såg att det handlade om

”... individens kompetenser att (lämpligt) använda applikationer för sociala medier och att kritiskt analysera, värdera, dela och skapa innehåll inom sociala medier” (Vanwynsberghe m.fl, 2012:9, min översättning).

Här kan man alltså se ett tydligt samband mellan mediekunnighet och sociala medier-kunnighet då kompetenser att skapa, analysera och värdera innehåll i princip är samma grund för båda. Det som skiljer de åt är att det inte läggs lika stort fokus på *tillgång*, man talar istället om *användning*. Inom både sociala medier-kunnighet och mediekunnighet kan se medieanvändning i både goda och onda syften. De onda syftena inom sociala medier ingår i riskforskningen och består av nätmobbning. Skvallerkonton är ett exempel på ett uttryck för nätmobbning.

2.2 Nätmobbning

En av de första personerna som använde sig av begreppet nätmobbning (på engelska cyberbullying), var pedagogen Bill Belsey kort efter att han grundade hemsidan www.bullying.org (Belsey, 2007:14–15). Detta gjorde han efter skolskjutningarna i USA år

1999, då han ville minska mobbning genom att publicera olika resurser på internet som syftade till att hjälpa de inblandade (Belsey, 2007:14). Det han snabbt insåg var att det inte längre bara var viktigt att fokusera på den traditionella formen av mobbning, utan mobbning på internet hade blivit ett problem (Belsey, 2007:15). Nätmobbning definierades i dess tidiga stadie som

”...användningen av informations- och kommunikationsteknik för att upprätthålla avsiktligt, upprepat och fientligt beteende av en individ eller grupp som har till avsikt att skada andra.” (Belsey, 2007:15, min översättning).

Sedan denna tidiga definition har medielandskapet fortsatt utvecklas, vilket bland annat har inneburit att villkoren för nätmobbning har påverkats. När nätmobbning var ett relativt nytt fenomen såg man att det exempelvis handlade om e-post, blogginlägg och SMS (Belsey, 2007:16). Nu för tiden har sociala mediers enorma spridning påverkat hur nätmobbning kan se ut. Det som är gemensamt mellan förr och nu är att det än idag kan handla om uthängningar, vilket handlar om att offentliggöra känslig information om en person. Denna information behöver inte nödvändigtvis stämma, vilket kan göra det svårt att undvika att bli uthängd. Att bli uthängd påverkar ungdomars hälsa då man blir orolig för hur man blir bemött i skolan, säger en kurator till SVT (Jemtelius, 2021).

Med hjälp av sociala mediers enorma spridning och möjligheter är det lättare att få åtkomst till inläggen och dela dem, vilket innebär att allt fler människor blir involverade. Detta grundar sig i att det inte finns fysiska begränsningar, som exempelvis kan hindra fysisk mobbning.

2.3 Skvallerkonton

Skvallerkonton är konton upprättade i sociala medier av vanliga människor. Det vill säga inte kändisar eller experter och så vidare. Skvallerkonton har som syfte att skada en persons eller gruppys rykte. Det den Svenska Akademiens Ordbok avser menas med skvaller är bland annat ”prat som återger rykten” och förtal (SAOB, 1974). Dessutom är det något som anses vara nedsättande (SAOB, 1974).

SVT rapporterar om en ökning av antalet skvallerkonton under 2022 (Jemtelius, 2022). Dessa konton befinner sig på sociala medier och inläggen avslöjar först och främst personens namn, ålder och vilken skola man går på (Jemtelius, 2022). Inläggen kan i många fall klassas som förtal, där det oftast handlar om sexuellt innehåll men det kan även handla om hot. Det handlar alltså om personliga detaljer, där unga människors privatliv blir offentliggjort. Jag vill påpeka att det finns skvallerkonton som istället syftar till att avslöja privata detaljer av *kändisar*, men i denna studie ligger fokuset på de skvallerkonton som publicerar innehåll om ungdomar. Skvallerkontona ber vanligen följare att skicka in information, som de sedan publicerar på sin plattform. Det är alltså inte bara själva skvallerkontot som är inblandat. Skvallret blir därmed ofta delat bland en större grupp människor, vilket ger kontot makt då det växer sig större och får därmed mer information inskickat. Att minimera riskerna som är kopplade till skvallerkonton innebär att förebygga spridningen av att skadligt innehåll sänds ut. Skadligt innehåll kan ta form genom felaktig och missledande information. För att komma fram till en fördelaktig policy bör detta fenomen undersökas.

3. Tidigare forskning och teori

Litteratursökningen styrdes av pusselbitarna sociala medier-kunnighet, nätmobbning och ungdomar. Tillsammans bildar dessa frågan ”Vad är forskningens bästa svar på hur ungdomars sociala medier-kunnighet hör ihop med nätmobbning?” Sökningen gjordes via funktionen ”Supersök” som finns på Göteborgs Universitetsbibliotek. Supersök möjliggör sökningen av artiklar som sträcker sig tvärs olika databaser. Därför kunde artiklarna hämtas från bland annat databaserna Taylor & Francis Online, MDPI, PubMed och ProQuest. I samband med frågan till litteraturen var det viktigast att fånga upp både sociala medier-kunnighet och nätmobbning tillsammans, filtreringen av ungdomar kunde göras manuellt. Integreringen av dessa innebar att rubriken skulle bestå av ”social media literacy” och cyberbully*, för att få med böjningar av ordet, fick hamna var som helst i artikeln. I samband med att den initiala litteratursökningen saknade tillräckligt med material behövde tidsramen sträcka sig längre än de senaste fem åren. Att hålla tidsramen inom de senaste fem åren är något som professorerna Galvan och Galvan menar är en tumregel vid en litteraturoversikt i deras bok om hur man skriver en litteraturoversikt (2017:62). Men det bedöms även vara möjligt i vissa fall, om det exempelvis saknas tillräckligt med material (Galvan & Galvan, 2017:62). Med hjälp av sökstrategin kunde både överlappningen mellan sociala medier-kunnighet och nätmobbning etableras, rollen som ungdomar spelar i det samspelet samt bland de viktigaste bidragen till forskningen etableras. Dessa bidrag är av stor vikt för studien eftersom det är dessa som den tidigare forskningen till störst del lutar på. Anledningen till att det lades till originalverk beror på att andrahands citeringar kan bidra till att man tappar kontexten. Efter en manuell filtreringen av sökresultatet efter syftningsfel, med tillägget av viktiga bidrag, bestod materialet av 15 artiklar. Tidsramen blev i samband med detta 1993–2023. Med hjälp av litteraturen kunde det sedan skapas 3 teman, dessa är:

- Grundkompetenser inom sociala medier-kunnighet
- Nätmobbning som en del av sociala medier-kunnighet
- Ungdomars erfarenheter

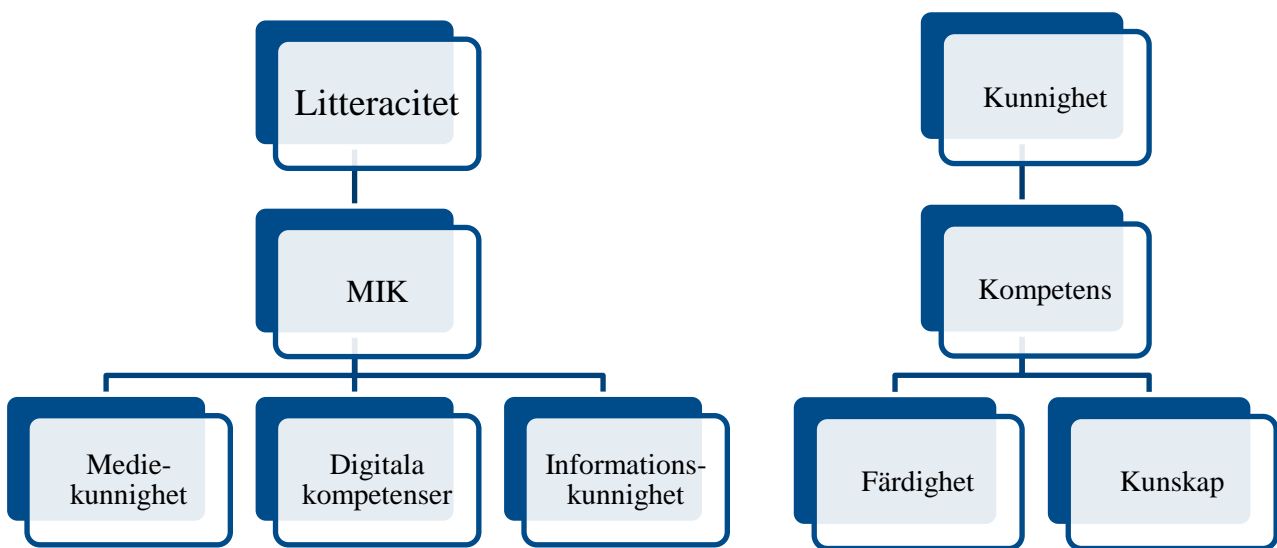
Sedan vill jag även tillägga att denna studie handlar om svårbedömda begrepp.

Litteraturgenomgången av forskningsområdet synliggör att det föreligger ett visst mått av begreppsförvirring, där man ibland kan använda olika begrepp synonymt med varandra samtidigt som de ibland har olika betydelser. I detta kapitel tydliggörs därför hur studien förhåller sig till begreppen.

3.1 Grundkompetenser inom sociala medier-kunnighet

Som det framgick i bakgrundskapitlet kan det finnas oklarheter i litteraturen kring vad som utmärker sociala medier-kunnighet eftersom det ofta är snarlikt andra definitioner inom medie- och informationskunnighet. Detta leder till en del begreppsförvirring. Till exempel kan mediekunnighet eller digitala kompetenser användas för att benämna de färdigheter som rymmer inom sociala medier-kunnighet (ex Hobbs, 2010:18). Definitionen för sociala medier-kunnighet är därför nära förknippad med andra definitioner som råder för och inom det breda området medie- och informationskunnighet.

För att förstå vilka kompetenser som ryms inom sociala medier-kunnighet underlättar det om man först undersöker *litteracitet*² och svenskans *kunnighet*. Här ses litteracitet som det övergripande begreppet eftersom det innefattar de mest grundläggande förmågorna att kunna läsa och skriva (NE, u.å). På svenska används ofta begreppet kunnighet istället för litteracitet, det syns till exempel i paraplybegreppet medie- och informationskunnighet. MIK är underordnat litteracitet och är uppbyggt av pusselbitarna a) mediekunnighet, b) digitala kompetenser och c) informationskunnighet. Att vara kunnig betyder att du har vissa kompetenser, en kompetens byggs vidare upp på kunskap (psykiskt) om den och färdigheten (fysiskt) att genomföra den. En kartläggning av detta resonemang hade kunnat se ut enligt följande bild (se figur 2), det är denna kartläggning som jag använder mig av i denna studie. För tydlighetens skull vill jag påpeka att detta inte visar hela bilden, det finns betydligt många fler komponenter som man hade kunnat lägga till. För att hålla mig koncis och till ämnet så ser bilden därmed ut som den gör.

Figur 2: Begreppshierarkin i denna studie. Denna hierarki symboliserar hur begreppen är nära besläktade med varandra och hur de förhåller sig till varandra.

3.1.1 "Literacy" - problematisering

Det som framgick av litteraturen är att kompetenser förknippade med engelskans "literacy" (t.ex media literacy, digital literacy, social media literacy och så vidare) i sig blir ifrågasatta, vilket grundar sig i hur medielandskapet har utvecklats. Engelskans "literacy" översätts som sagt till sig till läs- och skrivkunnighet, men i detta sammanhang står det ofta för "kunnighet" i till exempel mediekunnighet. Flera forskare inom mediekunnighet, som Livingstone, lyfter fram kontroverserna kring begreppet (Livingstone, 2010:10). "Literacy" blir problematiskt då det med tidens gång har kommit att stå för olika kunskaper (Livingstone, 2010:10). Något som från en början har handlat om förmågan att läsa och skriva handlar numera om att användningen av det, i form av att producera text via e-post eller navigera sig på internet (Livingstone, 2010:10). Det blir alltså problematiskt att generalisera en definition som är hämtad ur en kontext där traditionella medier stod i centrum. Med det sagt menar man alltså

² Översatt från engelskans literacy

inte längre samma sak när man talar om ”literacies”, då det idag handlar om andra kompetenser jämfört med förr. Ett exempel som Livingstone illustrerar vad gäller denna kontrovers är att om man tänker sig att man läser en bok, spelar ett datorspel eller söker på webben så använder man inte samma givna kompetenser (Livingstone, 2010:8). Det som med andra ord även har förändrats är den ökade interaktiviteten mellan användaren och texten, istället för det tidigare fokuset på enbart läsaren (Livingstone, 2010:8). Författaren lyfter samtidigt fram ett annat perspektiv, som menar att de färdigheter som rymmer inom internet mycket väl kan stämma överens med äldre kunskapsområden (Livingstone, 2010:9–10). Alltså skulle det betyda att internetets ställning blir lite överdrivet, då det ändå handlar om samma färdigheter fast i en annan kontext.

Även Hobbs diskuterar frågan om olika typer av ”literacies” och skriver i sin vitbok att man kan betrakta dessa som en stor familj, där de olika kunskapsområden är besläktade med varandra (2010:17). Författaren drar även kopplingen med hur begreppet text har utvecklats till något som numera kan förstås som kommunikation i vilken form som helst (Hobbs, 2010:16–17).

3.1.2 Definition och kompetensperspektivet

En *överbäggande* del av forskningen om sociala medier-kunnighet bygger på forskningsområdena mediekunnighet och digitala kompetenser, två av pusselbitarna från bakgrundskapitlet. Det behövs alltså kunskap om dessa områden för att förstå forskningen om sociala medier-kunnighet. Detta blir tydligt när ramverken bygger på mediekunnighet (ex Drake m.fl, 2023:469; Polanco-Levicán & Salvo-Garrido, 2022:5; Tandoc m.fl, 2021:2489). Sociala medier-kunnighet hade inte funnits om det inte vore för dessa. Detta innebär att många kompetenser som ofta förknippas med mediekunnighet och digitala kompetenser även finns speglade i sociala medier-kunnighet. Ett exempel på detta är när Drake m.fl (2023:469) baserar sin teori på framför allt Hobbs ramverk (2010:19), där författaren sammanflätade mediekunnighet och digitala kompetenser.

Definitionen för sociala medier-kunnighet har genomgått en stor förändring. Den har gått från att ha varit beroende av Aufderheides rapport 1992 till att kunna stå på egna ben. Exempelvis definierar Vanwysberghe m.fl sociala medier-kunnighet som möjligheten att använda sociala medier och att ”...kritiskt analysera, värdera, dela och skapa innehåll i sociala medier” (2012:9). Likt skriver Hobbs (2010:18) att det bygger på tillgång, analys, värdering, innehållsskapande, reflektion och handling. Dessa definitioner lutar alltså åt det mer traditionella hållet, men efter 2010-talet kan man se att dessa blir transformerade. Idag har man delat in sociala medier-kunnighet inom olika kompetenser, en vanlig indelning är enligt kognitiva och affektiva kompetenser (Vanwysberghe m.fl, 2015:285; Schreurs & Vandenbosch, 2021:321).

De *kognitiva* kompetenserna handlar om att tolka innehåll i sociala medier (Schreurs & Vandenbosch, 2021:322). Även Vanwysberghe m.fl identifierar kognitiva kompetenser som tolkningen, i form av kritisk analys och värdering av innehåll (2015:289). Som tidigare nämnt kan definitionerna mena samma sak men uttrycka det på olika sätt. I detta sammanhang menar alltså båda artiklarna att man tolkar innehållet, men det kan även kallas för analys eller värdering. Kopplat till figur 2 handlar färdighet om att man vet hur man ska granska innehåll i syfte att till exempel vara källkritisk och kunskap handlar om varför detta är nödvändigt. Pfaff-Rüdinger m.fl var en av de första som uttryckte att forskningen inom mediekunnighet

måste gå vidare från de kognitiva kompetenserna eftersom dagens medievanor även kretsar kring sociala och emotionella förmågor (Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012:44). Detta var alltså en tidig start på de affektiva kompetenserna.

De *affektiva* kompetenserna handlar om attityder och bedömningar av sociala medier (Vanwynsberghe m.fl, 2015:289). Schreurs och Vandenbosch uttrycker affektiva kompetenser som organiserade känslor som kan väcka reaktioner på användningen av sociala medier (Schreurs & Vandenbosch, 2021:323). Kopplat till figur 2 kan jag se att *förstå* varför medieinnehållet ser ut som det gör och att *behärska* sin reaktion är centrala aspekter för de affektiva kompetenserna. De handlar om hur vi människor *reagerar* eller *interagerar* på sociala medier, i relation till dess funktioner eller innehåll.

Vidare finns det en grupp kompetenser som handlar om tillgången och/eller användningen av sociala medier. Vanwynsberghe m.fl kallar dessa för *praktiska* kompetenser (Vanwynsberghe m.fl, 2015:289), medan Tandoc m.fl kallar dessa för de *tekniska* kompetenserna (2021:2491). Det handlar om navigation på sociala medier, såsom att skicka vänförfrågningar eller ta bort ett konto. Kopplat till figur 2 anser jag att *färdighet* handlar om att man behärskar användningen av sociala medier, men även att man kan lösa eventuella problem som dyker upp med hjälp av exempelvis sökfunktioner. Kunskap handlar om att förstå vad det är man gör på sociala medier, vad det till exempel innebär att blockera ett konto.

Det som alla dessa kompetenser har gemensamt är att de kan spåras tillbaka till det som etablerades under mötet 1992, där man kom fram till att mediekunnighet handlar om förmågan att ”få tillgång till, analysera och producera information för specifika resultat” (Aufderheide, 1993:9). När det förr var viktigare med tillgång ser man idag att *användningen* är i centrum. Att kunna analysera handlar enligt mig mer om användarens reaktion. Dessutom handlar dagens innehållsskapande (produktion) om att *dela* innehåll. Sociala medier-kunnighet har lyckats bryta sig mer eller mindre loss från mediekunnighet då det idag används mer mediespecifika termer, man är alltså inte lika neutral i språket som man var förr.

3.2 Nätmobbning som en del av sociala medier-kunnighet

Efter att författarna Polanco-Levicán och Salvo-Garrido genomförde sin forskningsöversikt kom de bland annat fram till att det krävs mer forskning gällande sociala medier-kunnighet i relation till nätmobbning (2022:8). Detta baseras på antagandet att kompetenserna inom sociala medier-kunnighet kan skydda en användare för dess faror eller risker, genom att nätmobbning ses som en del av dessa faror kan man därför bli skyddad för det (Polanco-Levicán & Salvo-Garrido, 2022:8).

3.2.1 Forskning om risker

Där sociala medier-kunnighet och nätmobbning traditionellt möts är när det forskas om riskerna som kommer med användningen av sociala medier. De som förekommer i litteraturen är utpressning, sexuella trakasserier, hackare, missbruk av personliga data och framför allt *nätmobbning* (Benhadj, 2023:52; Livingstone, 2014:290, Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012:50). Nätmobbning blir relaterad till de affektiva kompetenserna, vilket beror på att det speglar emotionella och sociala förmågorna i relation till användningen av sociala medier (Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012:44). Då nätmobbning kan kopplas till sociala förmågor kan man se att det handlar om just relationer (Drake m.fl, 2023:467). Detta är alltså den huvudsakliga

kopplingen mellan sociala medier-kunnighet och nätmobbning, eftersom poängen med sociala medier är att vara social samtidigt som det gör en mer sårbar för att bli behandlad negativt av andra. Särskild forskning syftar även till att konkretisera sociala medier-kunnighet till olika domäner, exempelvis vid olika mätningar, och därmed kan man se nätmobbning som en konkret form av sociala medier-kunnighet (Drake m.fl, 2023:482). En kvantitativ studie såg även att man kan se färdigheter inom sociala medier-kunnighet handla om att vara försiktig, där försiktighet kan uttryckas genom att man vet hur man kan komma undan från nätmobbning (Ramasamy, 2020:27). En annan studie, som bestod av kvalitativa intervjuer med främst föräldrar till ungdomar, fann dessutom att nätmobbning inte nödvändigtvis förhåller sig till vad många vuxna tänker att det innebär (Livingstone, 2014:290). Nätmobbning kan helt enkelt handla om kommentarer som går för långt, som kan ses som underhållande för andra användare medan den drabbade kanske känner sig tvungen att ta bort ett särskilt inlägg för att passa in (Livingstone, 2014:290).

3.3 Ungdomars erfarenheter

Sociala medier-kunnighet bland dagens ungdomar är något som har utvecklats över en längre tid, inte bara i tonåren. Från nio till elva årsåldern likställer man online/offline med tryggt/otryggt (Livingstone, 2014:291). Mellan åldrarna 11–13 börjar man utveckla relationer på sociala medier, där man stöter på hinder såsom vem man kan lita på och om man i sådana fall kan skicka en vänförfrågan till dem (Livingstone, 2014:294). Man börjar även fundera över vilka digitala fotspår man lämnar (Livingstone, 2014:295). Mellan åldrarna 14–16 börjar man reflektera mer över identiteten och hur den blir speglad i sociala medier, med åtanke på exempelvis framtida arbetsgivare (Livingstone, 2014:298). Vid detta stadiet är de självständiga från föräldrars kontroll (Livingstone, 2014:299). Dessa erfarenheter, som sträcker sig från föräldrarnas kontroll (Livingstone, 2014:292) till självständighet, är något som ungdomarna har med sig och utan dessa hade de inte vetat hur man hanterar sociala medier.

3.3.1 Föräldrakontroll

Forskningen om föräldrakontroll är omfattande, men går ofta in i andra forskarsammanhang. Därför ledde litteratursökningen enbart till tre vetenskapliga artiklar som undersöker relationen mellan sociala medier-kunnighet och föräldrakontroll. En av anledningarna till detta kan förklaras genom att föräldrar generellt vet väldigt lite om sociala medier, och brister därmed i sin sociala medier-kunnighet relaterat till de tekniska kompetenserna (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:9). Undersökningarna utfördes i två av fallen kvantitativt med hjälp av frågeformulär (Schreurs & Vandenbosch, 2023:11; Festl, 2021:256). I det tredje fallet genomfördes kvalitativa intervjuer, vilket författarna själva belyser inte säger något om hur vanliga dessa tankemönster är (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:10). Efter att ha gått tillbaka till äldre arbeten kunde jag dessutom se ett tidigt spår av dagens föräldrakontroll. Där hittade Pfaff-Rüdinger m.fl, som genomförde kvalitativa intervjuer, att föräldrar är med och formar de etiska färdigheterna som ligger bakom sina barns medieanvändning på sociala nätverkssidor (SNS) (2012:52).

Alla artiklar berör *restriktiv kontroll*, antingen från föräldrarnas eller ungdomarnas perspektiv (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7; Schreurs & Vandenbosch, 2023:5; Festl, 2021:254). Begränsningen av sociala medier påverkade främst yngre ungdomar, ofta i relation till rum och tid (exempelvis inte vid matbordet eller på kvällen) (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Samtidigt såg Festl i hennes urval på barn och unga i åldrarna 10–18 att restriktiv

föräldrakontroll hade ett svagare samband med sociala kompetenser som i sin tur består av kommunikativa kompetenser som exempelvis går ut på att prata med vänner om erfarenheter på internet (Festl, 2021:268). Detta kan bero på att studiens mått på föräldrakontroll såg annorlunda ut, då det varken relaterar till tid och rum utan mer till själva navigeringen (Festl, 2021:257). Navigeringen relaterade till ifall föräldrarna tillät användningen av sociala medier när det kom till bland annat innehållskonsumtionen av olika videor och nedladdningen av musik (Festl, 2021:257).

En annan form av föräldrakontroll var den *aktiva kontrollen*, som var den vanligaste som Daanels & Vanwynsberghe fann i sina intervjuer (2017:6). Att denna form av kontroll kallas för aktiv kan dock låta lite missvisande då det snarare handlar om en öppen kommunikation (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7; Schreurs & Vandenbosch, 2023:5). Föräldrarna påminde framför allt om riskerna och därmed fostrades den kritiska förmågan hos ungdomarna (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Denna form är inte heller särskilt genomtänkt, där många diskussioner uppstod på grund av omgivande händelser som väckte konversationer (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Exempelvis kunde diskussioner väckas om nätmobbning eller olämpligt innehåll eftersom det stod i nyheterna och därmed bedömer föräldrarna att det är viktigt att kontrollera om deras barn har råkat ut för detsamma (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Det kunde även handla om att förklara medieinnehållet, fast då med begränsad kunskap (Schreurs & Vandenbosch, 2023:5). I Schreurs och Vandenbosch två tidsperioder såg man att en aktiv föräldrakontroll vid den första tidsperioden är positivt relaterad till ”positivity bias” (Schreurs & Vandenbosch, 2023:15). Det handlade dock endast om medvetenheten av att det finns, inte själva effekterna (Schreurs & Vandenbosch, 2023:15). Man fann även att korrelationen mellan aktiv föräldrakontroll och ungdomarnas utveckling av de affektiva kompetenserna var positiv (Schreurs & Vandenbosch, 2023:15). Utöver fostrandet av de affektiva kompetenserna har tidigare forskning visat att föräldrar är med och bidrar till utvecklingen av de kognitiva kompetenserna i relation till att vara kritisk till information (värdering) (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:9).

Föräldrakontroll kan även vara *avlägsen* (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Det finns två aspekter till avlägsen föräldrakontroll, dessa är hänsynsfull och övervakande föräldrakontroll (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Hänsynsfull föräldrakontroll var vanligast hos föräldrarna med äldre barn och var baserad på tillit, vilket oftast kunde spåras till att barnen var smarta eller gamla nog (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:7). Den övervakande föräldrakontrollen utgick däremot ut på kommunikation med sitt barn via sociala medier (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:8). Vissa föräldrar skapar konton för att övervaka på specifika appar, andra använder sig av särskilda övervakningsappar (Daanels & Vanwynsberghe, 2017:8). Tandoc m.fl. fann även att föräldrar kunde vara övervakande, men kallade detta istället för *skyddandet av privata uppgifter* på internet (Tandoc m.fl, 2021:2491). Föräldrar kunde exempelvis kontrollera detta genom att följa sina barn på sociala medier, vilket resulterade i att vissa ungdomar aktade sig för vad de publicerade (Tandoc m.fl, 2021:2491).

3.4 Sammanfattning

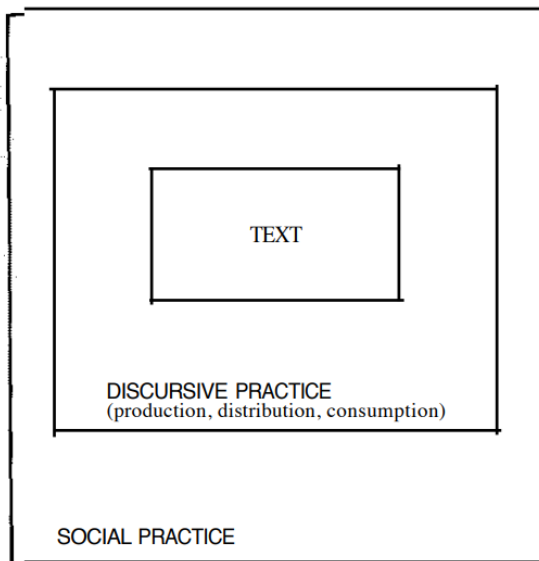
Enligt det internationella uppslagsverket för mediekunnighet (Hobbs, 2019:4) är mediernas budskap tolkade på olika sätt av olika människor. Jag kommer fokusera på de inbäddade värderingar hos medierna (Hobbs, 2019:4) för att undersöka hur sociala medier-kunnighet framställs. Detta möjliggör även att se vilka maktperspektiv som synliggörs. Budskapens

makt är även viktigt för min studie för att det påverkar våra världsåskådningar och det är därför relevant att undersöka mediediskursen.

Definitionen för sociala medier-kunnighet jag kommer att använda mig av är Vanwysberghe m.fl som skriver att det handlar om att "...kritiskt analysera, värdera, dela och skapa innehåll i sociala medier" (Vanwysberghe m.fl, 2012:9). Sociala medier-kunnighet innefattar dessutom kompetenserna kognitiva, affektiva och tekniska. De centrala aspekterna för ämnet utgår alltså från:

- Sociala medier-kunnighet kan ses som en tillämpad version av mediekunnighet.
- Att få tillgång till sociala medier är outtalat, det handlar snarare om att kunna använda och navigera sig på sociala medier.
- Kritisk värdering av innehållet på sociala medier, däribland att man kan skapa sig en uppfattning kring om det är korrekt eller inte.
- Att kunna skapa innehåll, exempelvis i form av olika inlägg men även delningen av dessa.

3.5 Kritisk diskursanalys

Figur 3: Ett tredimensionellt koncept av diskurs hämtat ur Fairclough (1992:73).

Även om det teoretiska ramverket för sociala medier-kunnighet är fastställt, bör den teori som medföljer metoden redogöras för. Trots att det är en metod har den med sig en del teoretiskt bagage. En av de mest inflytelserika forskarna när det kommer till kritisk diskursanalys är Norman Fairclough, som har skrivit ett flertal böcker om hur man analyserar diskurs. Fairclough ser diskurs som en social handling snarare än något individuellt (Fairclough, 1992:63). Diskurs representerar världen, men det bygger även upp den och ger den värde (Fairclough, 1992:64). Författaren presenterar en figur som conceptualiserar diskursen som består av dimensionerna text, diskursiv praktik och social praktik (Fairclough, 1992:73). Se figur 3.

Kortfattat handlar modellen om att en diskursanalys behöver göras med åtanke på dessa dimensioner. Text kan ses i ljuset av ordförråd, grammatik och struktur (Fairclough, 1992:75). Diskursiv praktik är olika processer so innefattar produktion, distribution och konsumtion (Fairclough, 1992:78). Relationerna mellan dessa processer avgörs av den sociala kontext som de befinner sig i, man kan exempelvis jämföra konsumtionen av en akademisk text och ett recept (Fairclough, 1992:79). Till sist handlar social praktik om diskurs i relation till makt och ideologi (Fairclough, 1992:86). En ideologi kan förstås som inbyggt i den diskursiva praktiken, man ska dock akta sig för att generalisera att alla diskurser skulle upprätthålla ideologin (Fairclough, 1992:91). Ideologier ses som verklighetens konstruktioner (Fairclough, 1992:87). Det handlar om maktrelationer som kan växa fram i de samhällen där det finns skillnader beroende på exempelvis kultur, kön och klass (Fairclough, 1992:91).

3.5.1 Integrering av kritisk diskursanalys och sociala medier-kunnighet i relation till nätmobbning

Skvallerkonton ses som ett samhällsligt problem som måste åtgärdas, alltså finns det en koppling till riskdiskursen om sociala medier. Genom att låta kritisk diskursanalys och skvallerkonton mötas kan maktrelationerna avslöjas. Att undersöka denna typ av nätmobbningens framställning leder till insikter om hur det skrivs om inblandade aktörer, vilket bland annat handlar om vilka som betraktas som offer och skyldiga. Generaliseringen av offer/skyldig eller mobbare/mobbad är lätt att göra, som det framgick tidigare är föräldrar och jämnåriga även viktiga i fostran vid att bli kunnig inom sociala medier.

Den sociala kontexten handlar här om att se mediediskursen om nätmobbning över tid och rum. Över tid utvecklas det nya tekniker men även plattformar (rum). Det kan alltså växa fram nya diskursiva praktiker inom produktion. Språkbruk (text, se figur 3) kopplas till den

retoriska strategin. Då kan man se vilka knep avsändaren har för att forma läsarens uppfattning, detta med hjälp av hur texten använder sig av exempelvis olika känslor.

En till mötespunkt för kritisk diskursanalys och sociala medier-kunnighet är begreppet hegemoni. En av de huvudsakliga teoretiska positionerna inom mediekunnighet behandlar att motverka hegemonin med hjälp av massmedier (Hobbs, 2019:2). Hegemoni är en del av diskurs som social praktik (Fairclough, 1992:86) i kritisk diskursanalys. Hegemoni kopplas även till intertextualitet, eftersom intertextualitet inte hade varit möjligt utan maktförhållanden (Fairclough, 1992:103). Fairclough menar att intertextualitet måste ses i ljuset av hegemoni eftersom det förklarar dess begränsningar, då intertextualitet inte är ett gränslöst utrymme (Fairclough, 1992:103). Gränserna kan därför kopplas till hegemonin, som i sin tur är en del av det massmedier försöker hindra.

4 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syftar till att undersöka hur sociala medier-kunnighet framställs i svenska nyhetsmediers rapportering om skvallerkonton. Alltså att undersöka hur mediediskursen ser ut. Detta görs med utgångspunkt i de valda fallen som utspelade sig mellan 2019–2023.

Frågeställning 1: Hur konceptualiserar de valda nyhetsartiklarna sociala medier-kunnighet?

Syftet med frågeställning 1 är att undersöka vad sociala medier-kunnighet förstås som inom nyhetsartiklarna. Med andra ord kan man säga att det handlar om hur sociala medier-kunnighet uppfattas i ljuset av skvallerkonton. Detta genomförs i samband med det teoretiska ramverket som fastställer kompetenserna praktiska, affektiva och kognitiva.

Frågeställning 2: Vilka aktörer pekas ut som centrala i relation till sociala medier-kunnighet?

Den andra frågeställningen återkopplar till kapitel 3.3 som handlar om ungdomarnas erfarenheter, där användningen av sociala medier formas av ens egna identitetsskapande men även av föräldrar och jämnåriga.

Frågeställning 3: Hur kan konceptualiseringarna och de utpekade aktörerna förstås i relation till riskperspektivet?

Den tredje frågeställningen syftar till att koppla skvallerkonton till riskperspektivet som vanligen har applicerats på nätmobbning (se 3.2). Här kommer den första och andra frågeställningen diskuteras i relation till tidigare forskning.

5 Metod

Här presenteras uppsatsens metod gällande val av metod, urval, analyschema och sökstrategi. I samband med detta diskuteras även hur dessa val påverkar studien samt studiens styrkor och svagheter.

5.1 Kritisk diskursanalys

Syftet med studien är att undersöka mediediskursen om sociala medier-kunnighet. Därmed valde jag att använda diskursanalys. Just den kritiska diskursanalysen valde jag för att man med hjälp av den kan få svar på frågan *hur*. Detta möjliggörs genom att bryta upp diskursen i olika dimensioner (text, diskursiv praktik och social praktik). Med hjälp av analysstadierna kan man även följa särskilda steg, där det beskrivande stadiet är en bra början på att förstå hur diskursen ser ut. Man kan även förstå relationerna mellan dessa genom att förhålla sig till det tolkande stadiet, vilket ger en förståelse för den sociala kontexten bakom.

I Faircloughs bok om språk och makt kopplar han figur 3 med analysstadierna *beskrivning*, *tolkning* och *förklaring* (Fairclough, 1989:26). Beskrivning innebär att man analyserar textens formalitet, tolkning handlar om relationen mellan texten och interaktion (diskursiv praktik) samt som förklaring innebär att man analyserar förhållandet mellan interaktion och social kontext (social praktik) (Fairclough, 1989:26). Däremot gör Fairclough om dessa analysstadier till att bara innebära beskrivning och tolkning, där tolkning innehåller både diskursiv praktik och social praktik (Fairclough, 1992:73). Denna revidering är även något som jag anpassar mig efter, då det kan vara problematiskt att uttala sig om varför (förklaring) medier skriver som de gör.

5.2 Urval

5.2.1 Sökstrategier och avgränsningar

Sökorden som matades in i Mediearkivet är något som har tagit flera försök för att se till att relevant material dyker upp. Samtidigt som studien syftar till att undersöka diskursen om medie- och informationskunnighet är det inte möjligt att söka på ”medie- och informationskunnighet” eller ”mediekunnighet” när det kommer till det offentliga samtalet. Dessa termer tas generellt upp i akademien eller mer professionella diskussioner. Eftersom mediekunnighet dessutom har blivit ett så pass mångfacetterat begrepp uppstod behovet av att snäva ner till vad det kan representera, vilket vid den första ansatsen blev källkritik. Detta baserades på förmågan att få tillgång till och värdera information (Aufderheide, 1993:9).

Till en början var ambitionen att analysera mediediskursen om mediekunnighet i skolkontexten. Detta hamnade dock något utanför MKV då det började handla mer om utbildning och pedagogik. Efter en genomgång av 108 artiklar på riksnivå som nämnde källkritik kunde jag konstatera att användningen av begreppet har blivit ett vardagsbegrepp, ett begrepp som kunde användas i något lösare sammanhang. Det behandlades ofta som en sorts lösning på spridning av rykten. Exempelvis kunde många artiklar uttrycka ”Det gäller att vara källkritisk!” i bemötandet av desinformation, vilket bedömdes inte vara tillräckligt att bygga en analys på. Detta baserades även på att det nästan alltid bara nämndes en gång. För att göra analysen mer givande satsade jag därför på att analysera medierapporteringen om en specifik typ av händelser, med de teoretiska glasögonen kritisk diskursanalys i samband med sociala medier-kunnighet. Eftersom jag ville snäva ner det breda området medie- och

informationskunnighet valde jag därmed att avgränsa mig till sociala medier-kunnighet i samband med nätmobbning. För att faktiskt få tag på konkreta fall valdes det ytterligare att avgränsa nätmobbningen till en av dess nyare former, nämligen skvallerkonton. Begreppet skvallerkonto är dessutom något som det återkommande skrivs om i medierna. Avgränsningarna var även rimliga i mån av tid och plats, då det hade varit för tidskrävande att redogöra för hela MIK i relation till nätmobbning. Avgränsningen av åldern skedde i princip per automatik då de flesta fallen av skvallerkonton drabbade gymnasieelever.

5.4.1 Materialinsamling

Datansamlingen gjordes via Mediearkivet, som är ett nyhetsarkiv, där källor från hela Norden finns samlade. Vid sökningen efter källor valdes de som var skrivna på svenska och publicerade i print- eller webbform. När det kom till kategorierna för källorna valdes det att bara använda sig av riks-, lokal- och regionalnivå. Mer professionella tidningar, såsom branschmedia valdes bort. Detta beror på att dessa diskurser har en annan kvalitet än det offentliga samtalet, exempelvis finns det en högre tendens att policybegrepp används. De artiklar som sedan valdes var utspridda över olika händelser, som kort redogjordes för under 5.2.1. Det som matades in i mediearkivet var ”skvallerkonto*”, alltså med en trunkering för att fånga in olika böjningar av ordet (t.ex skvallerkonton och skvallerkontona). Denna sökning resulterade i 52 träffar. Sedan filterades delvis dubletter bort, men även de artiklar som fokuserar på kändisskvaller eller som bara nämnde ordet kort. Valet att fokusera på skvallerkonton som handlade om vardagliga ungdomar motiverades till en början av den tidiga ambitionen att undersöka elever. Det motiverades dock även genom att skvallerkonton om barn och unga ses som ett nationellt problem. En undersökning om hur mediediskursen kring villkoren för kommunikation på sociala medier mellan ungdomar framställs, med kopplingar till forskning om risker, är mer fruktbar för forskningsområdet. Efter denna filtrering bestod materialet nu av 12 tidningsartiklar, som sträckte sig över tidsperioden 2019–2023.

5.4.2 Studiens artiklar

Plats	År	Namn på artikeln	Plattform
Härryda	2023	Hulebäckselever om skvallerkontot: ”Mest skämtsamt”	Instagram
Härryda	2023	Elever på Hulebäck hängs ut på skvallerkonto på Instagram	Instagram och Tellonym
Uppsala	2021	Skolungdomar hängs ut i skvallerforum	Tellonym, Instagram och TikTok
Kiruna	2022	Polis larmar om grova sexuella kränkningar	Instagram

Gotland	2022	Områdespolisen Zandra om skadliga ungdoms-trenden	Instagram och Facebook
Gotland	2022	Polisen varnar: "Skvaller" om barn på instagram	Instagram
Borlänge	2020	Filmat slagsmål sprids via ett "skvallerkonto".	Instagram
Helsingborg	2020	Rasism och trakasserier – gymnasieelever hängs ut	Tellonym och Instagram
Växjö	2020	Skvallerkonto sprider rykten om skolelever: "I kontakt med polisen"	Instagram
Strängnäs	2020	Sexrykten om ungdomar spreds via sociala medier.	Sociala medier
Katrineholm	2019	Gossip girlkontot är nu nedstängt	Snapchat
Katrineholm	2019	Skvallerkonto stängdes	Snapchat

Figur 5: En sammanställning av studiens material på 12 artiklar indelat enligt plats, år, rubriksättning och vilken plattform som tas upp

5.4 Utformning av analyschema

Jag skapade mitt analyschema efter att ha läst Fairclough (1989; 1992) och Berglez analysdimensioner för kritisk diskursanalys (Berglez i Ekström & Johansson, 2019:243), som delvis är inspirerade av Faircloughs arbete. Dimensionerna är skapade med studiens syfte i åtanke.

Dimensionen *beskrivning av text* baseras på Faircloughs "beskrivning" (Fairclough, 1989:26). Här undersöks textens formella egenskaper, där jag i denna studie valde att tillämpa fokuset på ordförråd och grammatik (Fairclough, 1989:110–111). Frågorna som kopplas till Faircloughs uppställning anpassade jag efter sociala medier-kunnighet och skvallerkonton. Vidare baseras *intertextualitet* på Faircloughs "tolkning" (Fairclough, 1989:26). Denna dimension avser till att undersöka om det hänvisas till andra diskurser inom materialet och vilken syn som råder kring detta. Vidare är denna dimension även till hjälp för att analysera vilka hänvisningar som görs till hur plattformarna fungerar.

Dessa dimensioner syftar till att svara på min första frågeställning *Hur konceptualiserar de valda nyhetsartiklarna sociala medier-kunnighet?* Frågorna som är med i dimensionen för beskrivning av text täcker in hur sociala medier-kunnighet framställs explicit och implicit. Detta besvaras med hjälp av definitionen och kompetenserna. Dimensionen täcker även in hur skvallerkonton behandlas, alltså om det finns mer eller mindre självklara aspekter av dem. Detta baserar jag på relevansen av att undersöka vad som är den rådande ideologin kring

skvallerkonton. Intertextualitet är även menad att besvara den första frågeställningen för att det kan ses som en konkretisering av textdimensionen. Det vill säga att det avslöjar vilka uttryck som ges för skvallerkonton i relation till *omvärlden*. Därmed analyserar jag artiklarna utifrån jämförelser, omringande maktstrukturer och de funktioner som finns inom sociala medier.

Dimensionen *aktörskap* syftar till att avslöja de maktrelationer och strukturer som finns inom diskursen. Fairclough menar att ideologi reproduceras av diskursen, där ideologi exempelvis kan växa fram genom kultur, kön och klass (Fairclough, 1992:91). Att därmed ställa sig frågor angående vem som får säga vad och vilka roller olika aktörer uppvisar kan ge information om maktstrukturerna som ligger bakom diskursen.

Aktörskap är menad att besvara den andra frågeställningen, alltså *Vilka aktörer pekats ut som centrala i relation till sociala medier-kunnighet?* Dimensionen ställer sig kritiskt till hur artiklarna framställer centrala aktörer. Här undersöker jag vilka aktörer som först och främst är med i artiklarna. Vidare undersöks hur de framställs i ljuset av sociala medier-kunnighet, som ämnar att se hur fostran av sociala medier-kunnighet synliggörs via aktörerna. Vem som får utrymme att uttala sig och ifall aktören är mer passiv eller aktiv analyseras även. Dessa frågor syftar till att se om det finns skillnader mellan vem som får säga vad samt vem som får göra vad, kopplat till maktrelationer. Nästa fråga som ställs inom dimensionen aktörskap är vem det är som påverkas, vilket återigen kopplas till det kritiska perspektivet. Är det så att det råder splittrade tankemönster kring hur olika aktörer blir påverkade? Den sista frågan som ställs gäller de tilldelade rollerna som syns i materialet, för att ta reda på om medierna ofta kategoriserar aktörerna på liknande sätt och sedan vilka maktrelationer som dessa avslöjar.

Dimension	Frågor till texten
Beskrivning av text	Hur skriver man om sociala medier-kunnighet explicit? Hur berörs sociala medier-kunnighet implicit? Finns det självklara eller mindre självklara aspekter av skvallerkonton?
Intertextualitet	Sker det jämförelser med andra skvallerkonton, vad representerar de? Hur relateras det till det omgivande samhället utifrån maktstrukturer? Vilka funktioner inom sociala medier använder sig skvallerkontona/andra användare av?
Aktörskap	Vilka är artikelns utpekade aktörer? Hur ses de i ljuset av sociala medier-kunnighet? Vem får faktiskt komma till tals? Vad får de för utrymme? Hur aktiva eller passiva är de? Vilka är det som påverkas av skvallerkonton? Vilka roller tilldelas dem?

Figur 4: Analysschemat som jag följer i denna studie, vilket är baserat på Fairclough (1989; 1992) och Berglez analysdimensioner (Berglez i Ekström & Johansson, 2019:243).

5.5 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2017) presenterar en rad etiska överväganden som en forskare kan göra i samband med sina undersökningar, däribland vid forskning på människor. I denna studie

forskar jag inte på människor på samma sätt som en intervjuare gör på sina respondenter eller som den samlar in enkäter gör. Fokuset i denna studie ligger på hur mediediskursen framställs, där materialet finns tillgängligt för allmänheten. Jag pusslar sedan ihop materialet för att urskilja mönster och djupare förstå hur mediediskursen ser ut. Med det sagt har behovet av att förhålla sig till kodexar som innefattar att exempelvis be om samtycke eller förvara materialet på ett etiskt sätt (Vetenskapsrådet, 2017:13). Det vill säga att artiklarna redan har bett sina deltagande respondenter om samtycke och att materialet redan finns tillgängligt för allmänheten. Frågan om samtycke blir i denna studie särskilt viktig då en del ungdomar kan vara under 18, då det i de flesta fallen handlade om gymnasieelever. Därför utesluter jag namnen som har använts, även om ungdomarna och/eller föräldrarna har tillåtit namnanvändningen i tidningarna är det ett annat sorts samtycke som gäller här.

En etisk kodex som förblir relevant är hur jag förhåller mig till genomförandet av studien, såsom designfrågor eller att undvika risker (Vetenskapsrådet, 2017:13). Dessa har jag under arbetets gång anpassat mig efter genom att ständigt reflektera kring hur väl metoden kan besvara studiens syfte. Jag har alltså filat på syfte och frågeställningar kontinuerligt för att det ska passa metoden. Jag har även reflekterat kring vad jag uttala mig om i förhållande till metoden. Samtidigt ligger kritisk diskursanalys till grunden för genomförandet av studien, vilket innebär att det finns en risk för att vissa tolkningar blir missade. Mitt förhållningssätt till analysredskapet är något som diskuteras vidare under metoddiskussionen.

5.6 Metoddiskussion

Saker som man ska tänka på när man genomför en kritisk diskursanalys är att inte bara lyfta fram en ensidig bild av analysen, som framför allt bekräftar särskilda ideologikritiska tolkningar (Berglez i Ekström & Johansson, 2019:51). Med detta i åtanke har jag genomgående i analysarbetet hämtat varierande tankemönster, för att undvika att resultatet redan är förbestämt. Vidare ska man tänka på att undvika att presentationen av resultatet och analys blir detsamma som analysarbetet (Berglez i Ekström & Johansson, 2019:51). Detta har jag anpassat mig efter genom att strukturera resultat och analys efter mina frågeställningar. Även om vissa dimensioner är avsedda för att besvara vissa frågor har de även varit till hjälp för andra frågeställningar, vilket har möjliggjort transformeringen av analysarbetet till det som är resultat och analys.

I samband med att studien bygger på tolkningar är det viktigt att förhålla sig till de kriterier som finns etablerade när man ska bedöma det vetenskapliga värdet (Ekström & Johansson, 2019:15). Dessa bygger på koherens, omfattning, intersubjektivitet, öppenhet, djup och kontextualitet (Ekström & Johansson, 2019:15). Dessa kriterier har jag genom arbetets gång reflekterat kring för att säkerställa att mina tolkningar kan vara vetenskapliga. Med det sagt har jag arbetat med att tolkningen ska ta hänsyn till information på djupet, sammanhanget och visa öppenhet för alternativa tankemönster. Samtidigt har det strävats efter att vara oberoende vid analysen av materialet. I samband med detta har jag även anpassat mig efter att studiens olika delar ska höra samman på ett logiskt sätt.

Vidare är analysredskapet, alltså analysens schemat, något som kan tolkas olika beroende på person. Med detta i åtanke har jag preciserat vad dimensionerna är ute efter samt vad de är baserade på för att underlätta för läsaren att förstå vad analysen bygger på. I samband med att jag uttrycker dimensionernas syften uppstod en viss problematik under arbetets gång. Det handlar om att vissa frågor kan flyta in i varandra, vilket leder till att man kan få snarliga resultat. Detta hanterade jag sedan genom att se till att resultatet inte upprepade sig allt för

många gånger och att påminna mig själv om vad dimensionen faktiskt är ute efter. Att till exempel skvallerkonton påverkar ungdomarna kan alltså ses ur både det beskrivande stadiet, där man ser på ordval och tankemönster. Det kan även ses ur det tolkande stadiet, där man istället förhåller sig till tolkningar av maktrelationer.

Samtidigt som jag inte kan försäkra mig om att andra gör samma tolkningar kan studiens tillförlitlighet stärkas genom att vara transparent i hur genomförandet har gått till. Ekström & Johansson menar att slutsatser är tillförlitliga om resultatet stämmer (Ekström & Johansson, 2019:13). Genom att vara öppen i hur jag har analyserat materialet stärker detta studiens tillförlitlighet. Giltigheten, alltså om själva måttet är adekvat för det man drar slutsatser om (Ekström & Johansson, 2019:13), stärks även i samband med att jag som tidigare nämnt under arbetets gång preciserat syfte och frågeställningar efter vad metoden möjliggjorde för resultat.

En kritik som kan riktas mot kvalitativa studier är vilken sorts generalisering man kan göra. I detta fall handlar det en del om den teoretiska generaliseringen, som innebär att man generaliserar artiklar och går sedan tillbaka till teorin (Ekström & Johansson, 2019:17). Detta betyder att jag med hjälp av de konkreta fallen kan återkoppla det till det teoretiska ramverket och tidigare forskning, för att i ett vidare perspektiv förstå mediediskursen. Att enbart säga vad som står är inte syftet här, utan med hjälp av metoden går det att analysera och syntetisera materialet. Det leder därmed in på kunskap om hur ett särskilt fenomen kan komma till uttryck på olika sätt inom olika sammanhang (Ekström & Johansson, 2019:17). Vidare möjliggör studien att man får kunskap om likheter och skillnader (Ekström & Johansson, 2019:18), främst genom att plocka isär beståndsdelarna för att sedan pussla ihop dem igen. Faktorer som påverkar hur väl detta fungerar praktiskt styrs främst av validiteten eller hur operationaliseringen har gått till. Hur operationaliseringen gick till i samband med studiens syfte leder till på att det är just relevant med ett mer tolkande, kvalitativt, tillvägagångssätt. Detta beror på att hur sociala medier-kunnighet representeras inte alltid är konkret, att försöka översätta vad den kan betyda till siffror blir problematiskt. Det har att göra med att kodningen även i det fallet blir tolkande, vilket kan leda till att kodaren ändå missar vissa värden eller att andra inte gör på samma sätt.

6. Resultat och analys

Följande kapitel syftar till att besvara studiens frågeställningar. Detta görs genom att gå igenom en tematisk beskrivning av artiklarnas konceptualiseringar och utpekade aktörer. Dessa resultat kommer sedan diskuteras i relation till riskperspektivet, som är nära förknippat med nätmobbning. Detta baseras på antagandet att skvallerkonton är ett uttryck för nätmobbning. I samband med att presentera resultatet kommer resultatet även att ses i ljuset av och förklaras genom tidigare forskning samt teori. Efter varje frågeställning följer en sammanfattning, där jag kortfattat sammanställer frågeställningens resultat och drar slutsatser.

6.1 Hur konceptualiseras sociala medier-kunnighet?

Denna frågeställning besvaras med hjälp av att jag ställt frågor som om det finns mer eller mindre självklara aspekter av skvallerkonton och om hur sociala medier-kunnighet framställs explicit/implicit. Att förstå hur det skrivs om sociala medier-kunnighet möjliggörs genom att jag tidigare fastställt dess definition och kompetenser. Jag har även tittat på hänvisningar till omvärlden.

6.1.1 Framställningen av skvallerkonton i nyhetsmedier

De tankemönster som synliggörs i artiklarna är att skvallerkonton handlar om frågorna *vad, vem och var*.

Vad är då ett skvallerkonto enligt hur nyhetsmedierna framställer dem som? För det första är själva begreppet skvallerkonto inte helt självklart. I en del fall sattes begreppet inom citattecken, men det fanns även vissa fall där man satte ordet skvaller inom citattecken. Till exempel skrev en artikel ”Polisen varnar: ’Skvaller’ om barn” och ” [...] i sociala medier varnar man nu för ’information om barn och ungdomar’ som sprids på ’skvallerkonton” (Bendelin, 2022). I en annan artikel skriver man att ”Filmat slagsmål sprids via ett ’skvallerkonto” (Hjortman, 2020). Detta indikerar delvis att ordet ”skvaller” har tappat sin traditionella mening och/eller att åtminstone polisen uttryckligen inte använder det i en normaliserad mening. Vidare indikerar dessa citattecken att användningen av begreppet *skvallerkonto* inte är accepterat och därmed inte ett självklart ordval. Däremot uttrycker en artikel att ”Fenomenet är känt sedan flera år [...]” (Asplund, 2022). Jag ser därmed att det är ett känt problem, där det finns splittrade åsikter kring hur accepterat ordet ”skvallerkonto” är.

För det andra är innehållet som publiceras på skvallerkonton ofta djupt kränkande, det består bland annat av sexuell karaktär och/eller rasism.

”Det finns också återkommande inlägg där personer hängs ut med namn och klass. En person anklagas för och hängs ut som våldtäktsman. En annan kallas för ’smyg bög’ och i ytterligare ett inlägg påstås en person gilla ’att bli spankad av pojkar.’ I ett tredje inlägg namnges en person som påstås ha skickat bilder på sitt könsorgan. I ett fjärde inlägg påstås det att en person uttryckt sig rasistiskt gentemot en annan.” (Mehmedagic, 2023).

”På kontona har anonyma meddelanden om relationer, sexuella trakasserier, rasistiska kommentarer och påståenden att personer tagit droger publicerats”. (Moegelin, 2020)

Dessa citat belyser att det innehåll som skvallerkonton publicerar och sprider är kränkande, allvarligt och framför allt personligt. En aspekt som sågs bland majoriteten av artiklarna var just att ens namn och klass blev offentligtgjord, därav kallas inläggen många gånger för

uthängningar. Samtidigt fanns det inslag i vissa artiklar av en mer skämtsam karaktär från skvallerkontona, där en elev säger att ”Mycket verkar vara skämtaktigt.” (Smedberg, 2023).

Räckvidden som skvallerkonton får framställs på olika sätt. Å ena sidan är det ett rimligt antagande att de skvallerkonton som får plats i nyhetsartiklarna har nått en viss räckvidd, då en del elever uttrycker att de påfrestas psykiskt och skolor behöver arbeta med riktade insatser. Vid frågan om hur många följare som polisen har sett att olika skvallerkonton har svarar polisen att ”[...] en del har noll följare, men andra hade 200–300 följare och en har över 600” (Asplund, 2022). Samtidigt behöver inte räckvidden enbart baseras på hur många följare ett konto har, uttryckligen kunde polisen nå kontot utan att följa dem. Är kontot offentligt kan man även se eventuella inlägg. Alltså handlar det inte bara om hur många följare ett konto har när man talar om räckvidd, samtidigt finns det en förväntan att dessa skvallerkonton redan har ett antal följare.

Frågan om *vem* gäller en del inblandade aktörer. Det handlar å ena sidan om vem som ligger bakom kontot. Det framkom att man i själva verket oftast inte tar reda på vem eller vilka det är som ligger bakom kontot. Detta kunde uttryckas båda implicit och explicit, se citaten nedan.

”Vi vet inte i dagsläget vem som hanterar kontot [...] (Tinggren, 2020).

”Det kommer också nya konton hela tiden och det är därför vi vill gå ut och uppmärksamma detta [...] Sen vet jag inte hur lätt eller svårt det är att ta reda på vem som ligger bakom ett konto” (Daun, 2022).

”Det som är svårt är att få tag på vem eller vilka som har skrivit.” (Mehmedagic, 2023).

Alltså sa man i artiklarna allt från att bara inte visste vem som låg bakom kontot, att man saknar kunnskap om hur man tar reda på vem som ligger bakom och att det helt enkelt är för svårt att göra detta. Oavsett vilket så betonar detta vikten av att vara anonym som skvallerkonto.

Å andra sidan handlar frågan om vem om de som blir uthängda eller riskerar att bli det. Materialet beskrev att dessa blir påfrestade, både psykiskt och fysiskt. Man kunde till exempel få sömnsvårigheter eller sluta vilja gå till skolan. Vissa ungdomar gjorde dessutom liknelsen mellan att ens liv blir förstört om man blev uthängd.

Frågan om *var* handlar om *var* någonstans som skvallerkontona befann sig. Det i många fall outtalade var att de befinner sig på sociala medier men de olika plattformarna som det kan röra sig om skriver medierna däremot annorlunda om. Det fanns huvudsakligen tre appar eller plattformar som nyhetsmedierna skrev om. Dessa är Instagram, Tellonym och Snapchat. TikTok och Facebook togs även upp, där Facebook används i samband med att polisen eller föräldrar använder sociala medier. De plattformar som sällan beskrevs var främst Instagram och Snapchat. En artikel skrev till exempel att ett skvallerkonto hade ”[...] skapats på Instagram och på appen Tellonym” (Moegelin, 2020), vilket speglar den diskreta kontrasten mellan en etablerad plattform kontra en mindre känd. ”Det är i en öppen, anonym grupp i sociala medier-appen Tellonym [...]” (Holmberg, 2021) skrev en annan artikel gällande plattformen som skvallerkontot ägde rum på.

Frågan om var kan även röra sig om att se skvallerkonton i ljuset av vilken sorts skola det utspelar sig på.

”Det har varit både skvaller och hot, mot elever på samtliga skolor, även den privata [...]” (Tuohy, 2019).

I det ovanstående citatet betonas alltså explicit att ”även” den privata skolan kan bli drabbad. Detta kan å ena sidan anspela på förväntningen att skvallerkonton inte skulle dyka upp på den privata skolan i samband med klasskillnader. Det kan å andra sidan betona att den privata skolan inte är mycket bättre än den offentliga, då båda blir drabbade.

6.1.2 Hur sociala medier-kunnighet definieras

I linje med tidigare forskning betonar nyhetsmedierna *användandet* av sociala medier snarare än *tillgången* till dem. Inom forskarvärlden har man gått från att använda sig av mediekunnighetens definition att ”få tillgång till, analysera och producera information för specifika resultat” (Aufderheide, 1993:9), till definitioner som är mer mediespecifika och kan bland annat lyda som ” [...] kritiskt analysera, värdera, dela och skapa innehåll i sociala medier” (Vanwynsberghe m.fl, 2012:9). Ett viktigt grundantagande i relation till ungdomarnas användning av sociala medier, som sällan pekades ut, är att alla har en egen mobiltelefon. Detta är alltså det som traditionellt har kallats för tillgång, i takt med att tillgången har blivit en större förutsättning har det osynliggjorts vid definitionen av sociala medier-kunnighet. I en artikel skrivs det att

”Barn får ofta en mobiltelefon tidigt och Theresé Forslund tror att många inte förstår konsekvenserna det här kan få” (Asplund, 2022).

I citatet ovan visar man alltså på att det är normaliserat, särskilt med tanke på att detta är det enda tillfället i materialet där det explicit påpekas att man får en telefon i tidig ålder. Detta stämmer överens med tidigare forskning som har fokuserat på fostrandet in i sociala nätverk, där det börjar redan vid lågstadieålder (Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012; Livingstone, 2014). Det är alltså förgivettaget att man, redan som ung, har en mobiltelefon med tillgång till sociala medier.

Som sagt så handlar sociala medier-kunnighet om aspekterna *kritisk analys*, *värdering* och *produktion* (att dela och skapa innehåll). Nu ska jag gå igenom hur framställningen av varje aspekt sker i materialet, genom att ha frågat om hur det skrivs om sociala medier-kunnighet implicit och explicit.

Kritisk analys kom explicit till uttryck genom att begrepp såsom desinformation behandlas. Detta anspelar på att man skulle vara källkritisk, vilket blir en del av att analysera innehåll då det handlar om en objektiv bedömning om informationen är sann eller falsk. En rektor på en av skolorna resonerar kring elevernas källkritik och säger att

”Jag skulle vilja påstå att majoriteten av ungdomarna som går på gymnasiet är oerhört kloka, utifrån vad vi hört från dem. Den yngre generationen har också kanske en större förståelse för att vara källkritisk för vad som står på ett sånt här konto.” (Mehmedagic, 2023)

Kritisk analys kunde även framställas implicit genom hur ungdomarna ställer sig mot de inlägg som skvallerkonton publicerar. För att repetera vad för sorters inlägg det handlar om är

det främst skärmdumpar av anonyma meddelanden som har skickats in via de olika plattformarnas tjänster, det kan ibland röra sig om en bild på individen och sällan handlar det om filmat innehåll som sprids. Genom att skvallerkontona sprider inskickade meddelanden av anonyma användare är det upp till användaren att bedöma om det är sant eller falskt. Beroende på hur användaren tar emot budskapet så ges skvallerkontot makt. Skvallerkontona har makt i samband med att de bidrar till psykisk ohälsa för de inblandade, även de som inte direkt är drabbade. Elever kan exempelvis resonera enligt nedanstående citat

”Allt stämmer ju inte, en del är sånt som folk hittat på för att för att hänga ut varandra. Men alla vet inte att saker är påhittade. Många är oroliga för att bli nämnda” (Moegelin, 2020).

”Jag låg uppe länge på kvällen, rädd för att somna, för man visste inte vad som skulle komma om jag somnade. Man går ständigt runt och är orolig för att ens namn ska poppa upp” (Moegelin, 2020).

I citaten ovan synliggörs alltså den makt som skvallerkonton har, bara rädslan av att man kanske kommer bli nämnd i ett inlägg är tillräckligt för att man ska bli rädd för att somna om nätterna.

Värdering av innehållet i sociala medier synliggjordes genom att olika människor tolkar budskap på olika sätt. Vissa budskap tolkas som skämtsamma medan andra ses som allvarliga. Det en person ser som underhållande kan vara kränkande för en annan. Värdering blir däremot oväsentligt, så länge som skvallerkonton behåller sin makt. Visserligen förstår vissa personer att inläggen inte nödvändigtvis stämmer, men det faktum att det kommer finnas andra som värderar inläggen på andra sätt och interagerar med kontot bidrar det till maktspelet på plattformarna. Maktspelet kommer alltså även till uttryck genom att vissa elever kände en särskild press av att interagera med kontot, en polis uttrycker att

”Det är känt att vissa gör det av rädsla för att de själva inte ska bli uthängda, andra för att de är nyfikna” (Asplund, 2022).

Produktion var central i hur sociala medier-kunnighet framställdes i nyhetsmedierna. Utöver att inläggen skapades³ kunde det ofta explicit uttryckas att flera konton skapas. Att skapa ett konto kan också vara ett uttryck för den innehållskapande aspekten av sociala medier. Skapandet av konton kunde komma till uttryck på olika sätt i materialet. Se nedan för exempel.

”Det ska enligt uppgift röra sig om flera olika konton som skapats under de två senaste veckorna.” (Moegelin, 2020)

”[...] de här typen av konton tas ner men så ploppar tyvärr nya upp” (Mehmedagic, 2023).

”De släcks ner, men det dyker ständigt upp nya” (Asplund, 2022).

Detta betyder att produktionsaspekten av definitionen för sociala medier-kunnighet representeras i medierna genom både det mestadels kränkande innehållet och kontona i sig. Vidare handlar produktion om att dela innehåll. Detta var ingenting som berördes explicit i materialet. Visserligen nåddes ungdomarna av innehållet som skvallerkonton publicerade, men det fanns inget i materialet som antydde på *hur* man nådde det. I flera artiklar står det att ungdomarna blev uthängda med både namn, klass och ibland skola. Hur inläggen sedan fick

³ Se 6.1.1 för en utförligare beskrivning av vad det bestod av.

spridning är okänt. Att det inte var möjligt att urskilja denna aspekt av sociala medier-kunnighet berodde på att de möjliga funktionerna inom sociala medier inte diskuterades särskilt mycket. Funktioner som togs upp explicit var möjligheten att kommentera, anmäla ett konto till plattformen och att publicera inlägg. Att spridningen av inläggen inte uttrycktes explicit kan bero på förväntningen att läsaren redan vet om detta, att det alltså skulle vara en självklarhet inom sociala medier.

6.1.3 Att applicera ett kompetensperspektiv

I samband med att ha bearbetat definitionen av sociala medier-kunnighet möjliggörs ett kompetensperspektiv på ämnet. Med det sagt tillämpas kompetensperspektivet som behandlades under kapitel 3.1.2 på materialet för att undersöka hur materialet reproducerar dessa. Detta leder även till att se om vissa kompetenser kanske har en övervikt i relation till vad tidigare forskning haft. För tydlighetens skull använder jag i denna studie mig av de affektiva, kognitiva och tekniska kompetenserna.

De tekniska kompetenserna är hämtade från Tandoc m.fl (2021:2491) och Vanwysberghe (2015:289) som istället kallar de för praktiska. Dessa handlar om navigeringen på sociala medier, exempelvis kunskapen om hur man kan utnyttja en plattformers tjänster. En funktion som det skrevs om i alla artiklar var förmågan att anmäla ett konto. Outtalade aspekter var främst förmågan att kunna publicera innehåll på plattformarna. Materialet framställde uttalat ungdomarna som duktiga på att använda sociala medier, då deras kompetenser inte ifrågasattes. Detta till skillnad från lärarna och polisen, som inte alltid lyckades med sina ambitioner om att ta bort skvallerkontona. Detta kan bero på att ungdomarna är mer medvetna om vad som är möjligt och inte på sociala medier, men även att dessa aktörer hade andra syften. Medan en polis hellre vill ta bort ett konto kanske en ungdom hellre vill undvika bli uthängd och försöker därmed hindra det på andra vis, såsom att interagera med innehållet.

De kognitiva kompetenserna är hämtade från Vanwysberghe m.fl (2015:289) och Schreurs och Vandenbosch (2021:322). Dessa består av tolkandet av innehållet i sociala medier, vilket bland annat kan beskrivas som kritisk analys och värdering. Som tidigare behandlat syntes dessa kompetenser mindre bra i materialet, vilket berodde på att det inte fanns något värde i att påpeka om innehållet var sant eller falskt. Det som materialet förespråkade för var att skvallerkonton kommer nå en viss räckvidd, publiken den når kommer interagera med innehållet vilket gör så kontot växer sig större. Då en del artiklar skrev om att de ”sanningar” som skvallerkonton publicerar lätt eskalerar och istället blir till lögner verkar det som att de flesta vet om att innehållet som sprids inte är sant. Det kan exempelvis snarare handla om ett underhållningssyfte, en elev resonerar enligt följande

”Det är kul att läsa ibland, men det är också dåligt om du blir utsatt för det. Jag tror att meningen med det är att det ska vara lite kul men det kan bli lite jobbigt ibland också.” (Smedberg, 2023)

”Mycket verkar vara skämtaktigt.” (Smedberg, 2023)

Detta speglar ett kritiskt förhållningssätt där man förvisso förstår att innehållet kan tolkas som humor, samtidigt är man medveten om att andra kan tolka det som opassande och kränkande.

De affektiva kompetenserna är hämtade från Vanwysberghe m.fl (2015:289) och Schreurs och Vandenbosch (2021:323). Dessa består av attityder och reaktioner som väcks vid användandet av sociala medier. I linje med författarnas fynd synliggjordes dessa kompetenser

vid tillämpningen av analys-schemat på materialet. Det handlade om hur en del ungdomar drabbades av psykisk ohälsa på grund av att skvallerkonton kunde hänga ut de när som helst. De känslorna som väcktes var alltså okontrollerbara och på grund av omgivande maktspel var det svårt att få bukt med känslorna. Dessa kompetenser låg i många fall i fokus, särskilt då många artiklar betonade att skvallerkontona mer eller mindre var oundvikliga i samband med att det ständigt skapas nya. Det faktum att de bara kommer finnas där på plattformar ger upphov till att man ska ha förmågan att bearbeta sina känslor när man kommer i kontakt till innehåll som är kränkande. De affektiva kompetenserna från materialet går även att koppla till hur man etiskt bör uppföra sig på sociala medier. Detta var det inte uppmärksammat om i litteratursökningen, men mycket problematik av skvallerkonton bottnar i att ungdomarna som ligger bakom dem inte är medvetna om vad för innehåll som bryter mot reglerna som finns på plattformarna. Rasism och sexism är sällan tolererat beteende, åtminstone om man ser det plattformarna själva uttrycker. Man kan även se att dessa kränkningar går emot svensk lag, där det i många fall har likställts med förtal och andra IT-brott. Detta betyder vidare att affektiva kompetenserna kan relateras till både etik och juridik. Se följande citat för hur det resoneras om lagbrott i samband med skvallerkonton.

”Personerna som lägger ut bilderna kan göra sig skyldiga till flera brott. Det kan handla om olaga integritetstrång, att sprida bild och text i syfte för att skada andra personer, ofredande, sexuellt ofredande, förolämpning, kränkning eller förtal” (Asplund, 2022).

Anledningen att man kan koppla dessa handlingar till de affektiva kompetenserna är alltså för den skada som görs är känslomässig. Ett hjälpmedel för att utveckla de affektiva kompetenserna för elever, lärare och föräldrar var i en artikel olika föreläsningar där man lär sig om vad som är acceptabelt beteende och inte när man använder sociala medier. Trots detta märks det att dessa kompetenser brister hos ungdomarna som det skrivs om, exempelvis när det kommer till att vissa elever inte vet hur de ska hantera situationen där de kommer i kontakt med skvallerkontot. En elev uttryckte att hon i endast i vissa fall kan kontakta den drabbade personen och fråga om hen känner till det. Att man skulle bete sig sämre på internet kan förklaras genom det Pfaff-Rüdinger m.fl skriver om att det är föräldrarna som fostrar sina barns etiska färdigheter kring användningen av sociala medier (2012:53).

6.1.4 Sammanfattning och slutsats

Som svar på frågan *Hur konceptualiserar de valda nyhetsartiklarna sociala medier-kunnighet?* gick det att se urskilja tre teman i mediediskursen. Dessa var hur skvallerkonton framställs, hur sociala medier-kunnighet kan definieras och till sist hur kompetensperspektivet kunde appliceras på materialet. Där fann jag att skvallerkonton framställs i samband med frågorna vad, vem och var. Vad handlar om innehållet, som å ena sidan är djupt kränkande och kan falla under IT-brott. Å andra sidan kan innehållet uppvisa en skämtsam karaktär. Frågan om vem handlar om att den som ligger bakom skvallerkontot är anonym, där till viss del som de skickar in informationen till kontot i sig kan vara anonyma. Artiklarna uttrycker att man har svårigheter med att ta reda på vem som ligger kontot. Frågan om var handlar å ena sidan om vilken plattform, där materialet ibland förutsätter att läsaren är medveten om vad Instagram är. Materialet kan även beskriva plattformen för läsaren, vilket var fallet när det kom till Tellonym.

Att sedan ställa definitionen i relation till materialet innebar att det gick att se vilka aspekter av den som var särskild viktig när det gäller skvallerkonton. Där fann jag att likt tidigare forskning är tillgången förgivettagen. Dessutom handlar det inte lika mycket som kritisk analys och värdering, detta beror på att det inte är särskilt viktigt att tolka om innehållet stämmer eller inte. Det handlar istället om principen att slippa bli uthängd. Den aspekten som artiklarna lade störst vikt på var produktion. Detta handlade delvis om att konton ständigt skapades på nytt, där de publicerar innehåll. Delning av innehåll var inget som explicit uttrycktes, utan det kan tolkas mellan raderna givet den stora spridningen som skvallerkontona når. Vissa konton når uppemot 600 följare, där delning av innehåll möjligtvis kan vara en strategi i hopp om att nå fler elever på skolan.

Kompetensperspektivet i relation till sociala medier-kunnighet innebär en konkretisering av definitionen. Där kunde jag urskilja att de affektiva kompetenserna hade en övervikt i relation till de kognitiva och tekniska. De affektiva kompetenserna handlade om de känslorna som väcktes när ungdomarna kom i kontakt med skvallerkontona. Där bidrog skvallerkontona främst med psykisk ohälsa, en rädsla att ständigt bli uthängd och sömnsvårigheter. De kognitiva kompetenserna speglar definitionens kritiska analys och värdering, som uttryckligen har brustit. Till sist handlade de tekniska kompetenserna (ibland kallade för praktiska kompetenser) om att navigera sig på plattformarna och utnyttjandet av dess tjänster. I takt med detta kunde det explicit uttryckas att man publicerade innehåll och förbli anonym vid inskickandet av innehåll.

6.2 Vilka aktörer pekats ut som centrala i relation till sociala medier-kunnighet?

De aktörer som utpekats som ansvariga, offer och skyldiga är något som jag här redogör för. Jag kommer att redogöra för vilka övriga roller som fanns. Vid en första anblick gick det att dela upp aktörerna i större block. Dessa är skolan, föräldrarna, polisen och ungdomarna. I detta avsnitt diskuteras huvudsakligen vilka roller de utpekade aktörerna har och vilka maktrelationer som dessa avslöjar.

6.2.1 Skola

Skolan som aktör kan ses ur ett antal perspektiv. Den kan för det första betraktas som en *enhet*, vanligen refererad till av andra aktörer. Detta anspelar på att generalisera skolpersonalen och se de som eniga. I materialet kunde detta speglas i följande citat.

”Både skolorna och polisen arbetar aktivt med att anmäla kontona och för att få de nedstängda” (Daun, 2022)

”Nu vill skolan få kontot nedsläckt” (Tolén, 2020).

I dessa fall representerar skolan personalens vilja som helhet. Eftersom man kan se denna aktör som bestående av flera olika aktörer för den inte fram en individuell talan, det vill säga att själva skolan i sig inte säger något då den snarare representerar personalen. Detta gör det möjligt att bryta upp skolan till flera olika aktörer. Däremot är stödet som finns gällande skvallerkonton något som *skolan* erbjuder, det är inte nödvändigtvis specifikt till en aktör. Skolpersonalen som behandlas i artiklarna är främst rektorer och lärare, annan personal som berördes var elevhälsoteamet. De som fick yttra sig i artiklarna var oftast rektorerna, som

därmed representerande skolan. Det rektorerna uttryckte sig om var främst vilka åtgärder de vidtagit, där dessa beskrivs olika specifikt. Följande exempel illustrerar de olika åtgärderna som rektorerna beskriver.

”Prata om problemet gör vi. Vi pratat jättemycket om sociala medier.” (Moegelin, 2020)

”[Rektorn] tror att tidig information till eleverna hindrade mycket av ryktesspridningen den här gången.” (Tuohy, 2019)

”Flera av dem som har känt sig utsatta har kommit och berättat, våra tre kuratorer var alerta och vi har alltid många trygghetspersoner i skolan [...] [Rektorn] tipsar föräldrar, som inte vet vad de ska göra med information de fått av barnen, om att vända sig till socialförvaltningen, polisen eller skolan.” (Tuohy, 2019)

”Både skolorna och polisen arbetar aktivt med att anmäla kontona och för att få de nedstängda. En effektiv metod som dessvärre hjälper föga.” (Daun, 2022)

De åtgärderna som kommer fram ur citaten är för det första att kommunicera. Det kan handla om att man å ena sidan har ett samtal med sina elever på skolan. Detta kan komma till uttryck genom att ha en dialog med eleverna där man exempelvis pratar om sociala medier eller att eleverna kan prata av sig med trygghetspersonalen. Å andra sidan kan det handla om att sända ut information till involverade aktörer, som en sorts riktad insats för att förbereda både elever och föräldrar om hur de kan hantera situationen. En annan åtgärd som skolorna har vidtagit är anmälningen av skvallerkontona, något som tidigare utmärktes vara problematiskt då det ständigt dyker upp nya. I och med denna problematik kan man se att vissa skolor helt enkelt inte vände sig till polisen då det ansågs vara svårt.

”Det [polisanmält] har vi inte gjort. Det är lite svårt eftersom det hela tiden poppar upp nya.” (Moegelin, 2020)

Utöver rektorer fick även lärare utrymme att uttrycka sig. Till skillnad från rektorerna kunde lärarna föra fram sin talan via andra aktörer, framför allt att andra elever som pratade om vad lärarna har sagt. En elev ”la märke till det i förra veckan när [vi] pratade om det på en lektion. Vår medielärare i journalistik sa att det inte var acceptabelt och att vi borde anmäla kontot”. (Smedberg, 2023)”

Här syns det en tydlig attityd från läraren att det inte är okej med skvallerkonton, uppmaningen till åtgärderna speglar dessutom att ansvaret av att ta bort skvallerkonton till viss del hamnar på eleverna. En annan attityd som strider mot detta uttrycktes av en rektor som menade att problemet med ett skvallerkonto som baserades på skolans elever inte är så stort.

”När jag var inne och kollade hur många som följde var det omkring 70–80 elever. Jag tänker att vi har närmare 500 elever på skolan. Det är inte så många elever det rör sig om, det rör sig inte om alla elever. Jag har försökt stötta de elever som kommer till oss”. (Moegelin, 2020)

En aspekt av skvallerkonton som berördes tidigare, under 6.1.1, var att räckvidden skvallerkonton har inte nödvändigtvis speglas av antalet följare som kontot har. Detta är något som rektorn i det ovanstående citatet inte ställer sig bakom, då hon antar att de elever som ”det rör sig om” är lika med antalet följare. Citatet skildrar även de olika nivåerna av engagemang som skolpersonalen har när det kommer till att ta itu med skvallerkontona. Å ena sidan ser man att skolpersonalen är mer engagerad, där man erbjuder stöd från flera olika

fronter. Exempelvis erbjuds hjälp från elevhälsoteamet/trygghetspersonalen, rektorer och mentorer för att eleverna skulle må bra. Å andra sidan kan man se att skolpersonal förskjuter problemet till andra aktörer, eller som det ovanstående citatet möjligtvis antyder, att man inte helt engagerar sig då det inte anses vara särskilt viktigt. De andra aktörerna som skolpersonalen kan förskjuta ansvaret till är dels själva eleverna, som illustrerades i exemplet där läraren uppmanade eleverna till att anmäla kontona. Dels kan ansvaret hamna på föräldrarna, något som anspelar på *föräldrakontroll*.

Då åtgärderna som skolan presenterar anspelar på att sociala medier-kunnighet bygger på de affektiva och tekniska kompetenserna (Vanwynsberghe m.fl, 2015:285; Schreurs & Vandenbosch, 2021:321). Detta grundas på att skolan delvis erbjuder samtal som har till syfte att främja elevernas välmående, det vill säga hur de kan organisera sina känslor när de kommer i kontakt till särskilt medieinnehåll. Det handlar även delvis om skolans uppmaning till att skvallerkontona bör anmälas, vilket i detta fall främst handlar om att anmäla kontona till plattformen. Detta handlar om de tekniska kompetenserna då det går i linje med Tandoc Tandoc m.fl (2021:2491) och Vanwynsberghe m.fl (2015:289) som drog slutsatsen att det handlar om användningen av sociala medier. Att kunna navigera sig bland dess tjänster och funktioner för att sedan anmäla dem anspelar alltså på detta.

6.2.2 Polis

I de artiklar där polisen är en utpekad aktör får den utrymme att uttrycka sig direkt i artikeln, i ett fall var polisen till och med delaktig i skrivandet av artikeln. Precis som skolan uppmanar polisen föräldrarna till att ta aktiv föräldrakontroll (Vanwynsberghe m.fl, 2017:7). Det som polisen uppmanar till får en annan ton, just för att de är en del av den verkställande makten i samhället. Det betyder alltså att de betraktas som en sorts lösning, att de har makten att åtgärda skvallerkontons befintlighet på sociala medier. Generellt sett är strategin som polisen använder är inte alltid självklar. Å ena sidan handlar det om att få ut information kring dem till föräldrar och ungdomar, där syftet förmodas vara mer förebyggande och som en varning. Detta konkretiseras genom att exempelvis publicera inlägg i de egna sociala mediekanalerna. Ett annat exempel är genom analoga verktyg, där man kunde skicka brev till föräldrar. Å andra sidan handlar det även om att få bort dem från plattformarna, vilket sker genom att främst anmäla profilerna till plattformarna. Att på något sätt kommunicera med plattformarna är väsentligt för att lyckas ta reda på vem som ligger bakom profilen. Eftersom plattformarna annars ligger utanför polisens makt är det svårt för de att själva trycka på en knapp och stänga av skvallerkontot. Att de däremot är poliser underlättar säkerligen att plattformen är villig att ge ut privat information. Den viktigaste strategin när det kommer till polisens hantering handlar främst om att ta tydlig ställning i att det är *fel* med skvallerkonton.

”Det är en form av IT-brott. I bästa fall får vi reda på vem som stått för dem, via företagen bakom Instagram och Snapchat.” (Tuohy, 2019)

Polisen visar även på tendensen att ge en mer insiktsfull blick på den rättsliga aspekten av skvallerkontona. Skolpersonalen avslöjar snarare att de har vänt sig till polisen, medan polisen istället beskriver processerna mer ingående. Några exempel är när ord som ofredande, kränkning, förtal, IT-brott och brottslighet används. I samband med kopplingen till lagbrotten så synliggörs den överväldigande negativa synen på fenomenet. Där ungdomar och rektorer inte alltid är konsekventa i hur de förhåller sig till händelserna visar polisen upp en mer enig bild. Detta gör de framför allt när de tar ställning och visar empati för de drabbade.

”Det är bedrövligt, opassande och hänsynslöst. Att välja att stå och filma när man i stället hade kunnat ingripa genom att säga ifrån eller ringa 112” (Hjortman, 2020)

”Stopp, sluta med de här inlägg. Det skadar så enormt de drabbade personerna när det sprids på nätet.” (Asplund, 2022)

När det kommer till vilka kompetenser som betonas i relation till polisen handlar det främst om de tekniska (Tandoc m.fl, 2021:2491), då det i deras strategier handlar om hur man nyttja sociala mediers funktioner och tjänster. Deras mer empatiska syn reflekterar även de affektiva kompetenserna (Vanwynsberghe m.fl, 2015:285; Schreurs & Vandenbosch, 2021:321), då det handlar om att de är medvetna om den emotionella reaktionen ungdomarna kan ha på innehållet. Ett nytt perspektiv som polisen ger uttryck, i samband med att peka på brottsligheten/regelbrottet bakom vissa skvallerkontons aktiviteter, är att kunskap om att tolka rådande lagar (nationellt) och regler (plattformsspecifikt) och applicera den kunskapen på användningen av sociala medier. Alltså att kunna översätta omgivande strukturer till att följa det praktiskt, åtminstone att man har en medvetenhet bakom hur man agerar på sociala medier.

”Alla har naturligtvis rätt att sprida det material man vill, såvida det inte innehåller brottsliga delar, men här kan man anta att det är ett pågående brott man filmar.” (Hjortman, 2020)

6.2.3 Föräldrar

Föräldrarna i materialet blev för det mesta omtalade, de fick alltså sällan föra fram sin egen talan. De aktörer som alltså talade om föräldrarna visade på en tendens att lägga över ansvaret av att fostra ungdomarnas sociala medier-kunnighet på dem. Detta gjordes av poliser, rektorer och lärare men även vissa föräldrar kunde uttrycka att detta skulle krävas av dem. Att föräldrar ansvarar och kontrollerar sina barns medieanvändning är det som tidigare forskning har kallat för föräldrakontroll. Genom att följa Vanwynsberghe m.fl (2017:9) kartläggning av föräldrakontroll kunde det urskiljas 2 antal former av föräldrakontroll i materialet. Dessa var den *aktiva* och *avlägsna* kontrollen. Det som alltså saknades var en tydlig koppling till den *restriktiva* kontrollen, där föräldrar begränsar sina barns medieanvändning till rum och tid (Vanwynsberghe m.fl, 2017:7). Detta betyder att i främjandet för föräldrakontroll gick det inte att urskilja att föräldrar borde begränsa barnens medieanvändning inom olika platser (t.ex inte vid matbordet eller sovrummet) eller tidpunkter (t.ex inte på kvällen). Detta kan förklaras genom att många ungdomar får en mobiltelefon i en tidig ålder och därmed kan det anses vara orimligt att få strängare krav eller begränsningar vid en senare ålder.

”Till 99 procent är det föräldrarna som betalar mobilabonnemangen. Man kan kräva att få ha koll.” (Tuohy, 2019)

Trots ovanstående citat, från en förälder, betyder inte det att man nödvändigtvis begränsar medieanvändningen. Citatet ovan specificerar inte på vilket sätt man ska ”ha koll” på. Dessa citat är exempel på när *aktiv* och *avlägsen* föräldrakontroll kommer till uttryck. Att ”ha koll” kan å ena sidan handla om att ha en öppen kommunikation med sina barn där man diskuterar medieinnehåll (Schreurs & Vandenbosch 2021:5) eller ha en öppen kommunikation med barnen om deras sociala medier-användning (Vandenbosch m.fl, 2017:7). Å andra sidan kan ”ha koll” representera den *avlägsna* kontrollen, där man antingen kan visa hänsyn eller vara övervakande (Vanwynsberghe m.fl, 2017:7). I detta fall är det troligtvis den övervakande som skulle kunna betyda att ha koll på sitt barn, då tidigare forskning visade att hänsynsfull föräldrakontroll sker på ett större avstånd eftersom man har en stor tillit till dem. Den

övervakande föräldrakontrollen kunde exempelvis komma till uttryck genom att föräldrar följer sina barn på sociala medier (Vanwynsberghe m.fl, 2017:8). Likt detta förmedlar en av poliserna i artiklarna att

”Polisen tipsar föräldrar att gemensamt gå igenom vilka konton den unga följer” (Daun, 2022)

Vidare presenterar Schreurs & Vandenbosch huruvida föräldrakontroll hade ett positivt eller negativt samband (2023:15), det går inte att uttala sig om detta då författarna utgick från två tidsperioder och arbetade till viss del kvantitativt. Det som däremot går att se är att det finns ett tankemönster som erkänner föräldrar makten att påverka sina barn. Detta visade sig vara fallet, då både skolan och polisen uppmanade föräldrar till att ta kontroll över sina barns medievanor.

Den föräldrakontroll som gjorde sig mest synlig i materialet var den *aktiva* föräldrakontrollen. I linje med tidigare forskning innebar detta att konversationer väcktes i samband med de olika händelserna. Det är alltså likt Vanwynsberghe m.fl (2017:7) en spontan form av kontroll, som uppstår i takt med omgivande händelser. Artiklarna representerande den aktiva föräldrakontrollen om man utgår från att föräldrarna tog upp diskussionen med sina barn efter att bland annat polis och rektorer uppmanade dem till det. Det betyder alltså att rådande omständigheter ger upphov till diskussionen. Vidare fanns det inget svar från föräldrarna som menade att de planerade på att göra det eller redan hade gjort det, i det svenska fallet vet man alltså inte om hur vanligt det är med aktiv föräldrakontroll.

Baserat på att föräldrakontroll ses som en sorts lösning kan man förklara den bristande föräldrakontrollen i artiklarna med hjälp av de kunskapsluckor som finns mellan dem och sina barn. Pfaff-Rüdinger m.fl (2012) och Livingstone (2014) fann att barnen genom åren tar allt mindre hjälp från sina föräldrar när det kommer till att hantera sociala nätverkssidor. Detta handlar dock inte bara om att föräldrarnas kompetenser brister, utan tidigare forskning har hittat att mycket handlar om att man vill bli mer självständigt och utforska sin identitet (Livingstone, 2014:299). Huruvida att föräldrakontrollen brast beroende på föräldrarnas kunskapslucka eller ambitionen hos barnen att bli mer självständiga gick inte att urskilja i materialet.

6.2.4 ”Ungdomar”, ”personer”, ”barn” och ”elever”

Ungdomarna i artiklarna är aktörer som både ligger bakom skvallerkontona och blir drabbade (direkt eller indirekt) av dem. En del artiklar betraktar ungdomarna i ljuset av skolan, och kallar de därmed för elever. Dessa var primärt de som intervjuade skolpersonal. Ibland kallades de unga även för barn, men då i relation till att föräldrarna borde kontrollera deras användning av sociala medier. I andra fall kallades de enbart för ungdomar och i relation till lagbrott kallades de för personer. Skillnaderna illustreras genom följande exempel.

”Eleverna tycker att skolan borde sätta ner foten” (Moegelin, 2020)

”Vi [...] uppmanar vårdnadshavare att göra en anmälan om det är något de tillsammans med barnen tycker är något man ska anmäla [...]” (Tinggren, 2020).

”Av filmen framgår det att flera personer tittade på när slagsmålet ägde rum” (Hjortman, 2020).

Även om de blir kallade för olika saker använder jag i denna studie mig främst (men inte exklusivt) av ordet ungdom, som bedöms vara ett av de mer neutrala orden. Detta för att spegla att de är äldre, generellt i gymnasieålder, och mer självständiga.

De ungdomar som var med i materialet kunde vara med på två sätt. Å ena sidan fick de möjligheten att själva göra uttalanden, som skedde i takt med att de olika ungdomarna blev intervjuade. Å andra sidan kunde ungdomarna istället bli omdiskuterade, framför allt av aktörerna som har diskuterats ovan. Detta betyder att det inte alltid var ungdomarna själva som exempelvis fick beskriva händelseförloppet eller definiera problemet. I de fall där de däremot fick göra det, handlade det enbart om de som inte har drabbats direkt. Det vill säga att de som blev intervjuade aldrig själva var uthängda på de forum som skvallerkontona befann sig på. De omdiskuterade ungdomarna kunde vidare vara drabbade direkt eller indirekt. Att drabbas direkt handlar om att bli uthängd, alltså att kränkande information om en själv sprids i sociala medier. Ungdomar kunde däremot även bli indirekt drabbade, genom att exempelvis få sömnsvårigheter (se 6.1.1). Nedanstående exempel belyser hur psykiskt påfrestande det kan vara för ungdomar att komma i kontakt med skvallerkonton, utan att specificera om det handlar om de som direkt eller indirekt blir drabbade.

”Vi lyfter de här frågorna med jämna mellanrum, men ändå dyker sådana här konton upp. Det leder bara till att vissa elever mår dåligt [...]” (Tolén, 2020).

I samband med att de ungdomar som inte är direkt drabbade får en del utrymme i artiklarna när det kommer till att definiera problemet. Detta betyder att det inte nödvändigtvis är de elever som själva hängs ut som är med och beskriver händelserna, utan de kan överröstas av de som drabbas indirekt eller inte alls om de istället upplever skvallerkontons närvaro som icke påfrestande. Att de drabbade överröstas kan å ena sidan vara problematiskt, eftersom de inte längre får beskriva sina egna upplevelser. Att det går i flera led, exempelvis om en lärare berättar att en elev som *inte* själv hängs ut uppfattar skvallerkonton på ett sätt, kan leda till en sorts viskningslek. Däremot är det osagt varför de direkt drabbade inte synliggörs på samma sätt som andra. Det kan vara ett uttryck för ett sorts maktspel, där de drabbade är underordnade resterande ungdomar. Att de som drabbas inte får höras kan även leda till en skevare bild kring hur många det är som påverkas, särskilt i samband med problematiken kring att antalet följare är lika med de som är involverade.

Ett tankemönster som de unga är ensamma om att ge uttryck för är den mer lättsamma synen på skvallerkonton. Å ena sidan kan de uttrycka en väldigt allvarlig syn, å andra sidan kan man se humorn i det. Följande exempel illustrerar kontrasterna mellan att det kan ses som ett skämt men även oacceptabelt, se även 6.1.1 för fler exempel.

”Det kan vara väldigt taskigt mot de som blir utsatta eftersom man kan se namn och efternamn och vilken klass de går i. Det kan till och med förstöra liv för vissa vilket jag inte tycker är bra”
(Smedberg, 2023)

”Jag vet att någon i klassen snackade högt om det på mentorstiden men han var väldigt positiv för att han tyckte att det var en rolig skämtsak. Lärarna har sagt att det är dåligt och att de ska lägga ner det och att man inte ska starta några sådana konton” (Smedberg, 2023)

6.2.5 Sammanfattning och slutsats

Frågeställningen *Vilka aktörer pekas ut som centrala i relation till sociala medier-kunnighet?* besvarades genom att kartlägga hur det skrevs om skolans, polisens och föräldrarnas

handlingar i artiklarna. Det dessa aktörer pratar om är i sin tur är de drabbade unga människorna, som blir kallade för olika saker. Hur aktörerna agerade i situationerna synliggjordes, även hur de såg på frågan om ansvar. Skolan och polisen hade agerat på olika sätt, fast med liknande syften. Dessa var att nå ut till föräldrarna och förbereda dem på att hantera skvallerkonton tillsammans med sina barn. Poängen med handlingarna var att nå ut med allmän information till föräldrarna. Detta kunde ta form i inlägg på sociala medier, utskickade brev och föreläsningar. Åtgärderna som var riktade till ungdomarna baserades främst på att ha en öppen kommunikation, där man uppmanades till att prata med både sina föräldrar och lärare om skvallerkonton. De drabbade ungdomarna uppmanades även till att anmäla kontona till plattformarna som de befinner sig på. Att anmäla skvallerkonton till polisen är problematiskt. Å ena sidan finns det stöd i materialet som visar på att det är en metod som har visat sig funka för att få bort kontona från plattformarna, å andra sidan brukar det dyka upp nya konton vilket gör det svårt att hålla dem borta på långt sikt.

De *roller* som därmed går att urskilja är att ungdomarna som befinner sig på de skolor där det finns skvallerkonton likställs med *offer*. Ett offer behöver i detta fall inte vara direkt drabbad av skvallerkontot, utan vissa offer känner istället en konstant oro över att de kanske blir uthängda. Samtidigt är det även ungdomar som ligger bakom dessa skvallerkonton, de betraktas däremot mer som anonyma som inte går att få tag på. Med det sagt är det även ungdomarna som är *skyldiga*, detta uttrycks snarare implicit. De aktörer som lägger ett större fokus på de skyldiga är främst poliserna i materialet, som direkt tilltalar skvallerkontona. Vidare fick föräldrarna en större del av ansvaret på sig, vilket går i linje med föräldrakontroll, vilket betyder att föräldrarna i viss mån kan ses som ansvariga. De är *ansvariga* för sina barns handlingar på sociala medier, särskilt då det är de som i många fall förser sina barn med mobiltelefoner och abonnemang. Att föräldrarna skulle ansvara för sina barns sociala medieanvändning handlade främst om att (spontant) ha en öppen konversation med varandra, i vissa fall handlade det även om att gå igenom vilka konton som de unga följer. Detta anspelar på aktiv och avlägsen föräldrakontroll (Vanwysberghe, 2017:6–7; Schreurs & Vandenbosch, 2023:5). Behovet för att skolan ska bära ansvar i samband med skvallerkonton var något som främst behandlades implicit. Det vill säga att skolans föreläsningar, möjligheter till samtal och brev var något som inte uttrycktes var nödvändigt. Det var helt enkelt något som skolan mer eller mindre gjorde självmant, då det inte framkom om det fanns yttre förväntningar om att dessa åtgärder eller hjälpmedel behövde finnas där.

Vidare kunde dessa roller avslöja att den status du har påverkar vad du får för utrymme i vad du kan uttala dig om. Även om det handlade om ungdomarnas upplevelser var det sällan dem som fick sina röster hörda. Det var alltså främst polisen och skolan som talade åt dem och kunde upprepa vad ungdomarna har sagt till dem. I de artiklar där ungdomarna dock fick uttrycka sina upplevelser av skvallerkonton på skolan, var inga av dessa ungdomar direkt drabbade. Det var med det sagt även polisen och skolorna som fick utrymme att definiera problemet och dela ut ansvaret till delvis eleverna, delvis föräldrarna. De *maktrelationer* som träder fram handlar alltså om en sorts hierarki. Hierarkin bygger på hur mycket utrymme aktören får i artiklarna men även vad det är som de får uttala sig om. Samtidigt som materialet fokuserar på ungdomarnas upplevelser, är det främst skolan och polisen som uttalar sig om dem. I samband med att skolorna i vissa fall lämnar över ärendena till polisen speglar det maktrelationen mellan dessa aktörer. Det vill säga att även om det bedöms vara svårt att få bort skvallerkontona från plattformarna finns det vissa fall där polisen ändå anses ha makten att bearbeta dessa.

6.3 Hur kan konceptualiseringarna och de utpekade aktörerna förstås i relation till riskperspektivet?

Forskningen om risker handlar i en del fall om emotionella och sociala förmågor (Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012:44; Drake m.fl, 2023:467). I samband med detta och att en aspekt av riskforskningen är nätmobbning, drog jag tidigare slutsatsen att nätmobbning därmed anspelar på de affektiva kompetenserna. Dessa handlar om den känslomässiga användningen av sociala medier (Schreurs & Vandenbosch, 2021:323). Att se sociala medier-kunnighet i relation till riskperspektivet innebär att identifiera och hantera de problem som kan uppstå vid användningen av sociala medier. Med hjälp av de två tidigare frågeställningarna går det därmed att se materialet, bestående av konceptualiseringar och utpekade aktörer, genom ett riskperspektiv.

6.3.1 Risker och dess hantering

De risker som framkom ur materialet hotade främst ungdomarna psykiskt. Detta beror på att det sprids skadlig information. Den skadliga informationen är inte nödvändigtvis sann, där aktörer kunde uttrycka att skvallerkonton snabbt går ut på att sprida lögn. Den informationen som sprids präglades ofta av en sexuell karaktär, men kunde även vara rasistisk eller homofobisk. Informationen som sprids bar med sig vad jag kallar för hot. Här avses hot innebära en typ av fara mot individen. Hoten drabbar för det mesta ungdomen psykiskt, där exempelvis integriteten eller ryktet står på spel. Integriteten hotas genom att den skadliga informationen om ungdomen sprids och får en räckvidd. Informationen är som sagt inte nödvändigtvis sann, vilket därmed även kan leda till att det handlar om förtal. Inläggen får spridning inte bara genom att skvallerkonton publicerar dem, utan omringande aktörer kan känna sig hotade i den utsträckning att de interagerar med kontot för att slippa att bli uthängda själva. Frågan om hot mot integriteten uppmanar även till hur man ska skydda sig på internet. Detta antyder att det är de drabbade själva som måste sätta upp särskilda skydd så att hen inte kan bli attackerad. Om man istället vill att det hänger på plattformen eller förövaren krävs det skärpta regler kring vad som får publiceras. Detta har det visat sig att det finns, genom att vissa skvallerkonton blev anmälda till plattformen om inte till polisen. Av någon anledning är det trots det svårt att få bukt med dem, vilket leder till frågan om plattformen verkligen handlar efter sina egna regler.

Detta ger även upphov till att man vänder blicken till de digitala fotspår som efterlämnas. Å ena sidan kunde Livingstone (2014:298) se att man är försiktig på nätet för att skydda den egna identiteten när det kommer till exempelvis framtida arbetsgivare. Å andra sidan är detta tankemönster något som skvallerkontona inte har anammat. Det finns förvisso konsekvenser, såsom polisanmälningar, men i det stora hela verkar skvallerkonton fungera utan konsekvenstänk. Det finns med det sagt även en risk för att ryktet för den som blir uthängd blir hotat. Detta är en aspekt av de digitala fotspåren som är mindre kontrollerbara, sedd ur den uthängdas perspektiv. Man kan alltså se ett annat sorts digitalt fotspår, som handlar om vad andra användare publicerar om dig själv.

I samband med den potentiella risken om att information kan läckas om dig, påverkar detta den mentala hälsan hos ungdomarna. Vidare kan detta leda till sömnproblem och mindre engagemang i skolan genom att man till exempel inte längre vill gå. Om man istället tittar på skolans agerande ser man att de olika åtgärderna uppstår spontant i takt med de olika händelserna. Det finns inga stora tecken på att det finns förebyggande åtgärder innan

skvallerkontot redan har etablerat sig. Det finns alltså en risk för att man inte lär sig om vad det innebär att vara sociala medier-kunnig innan kränkningarna uppstår. Vidare fanns det inte heller tecken på att diskussionen om hur man ska uppföra sig på sociala medier lyftes fram i hemmet eller bland vännerna, förrän det var ”för sent”. Detta går i linje med vad Vanwysberghe m.fl (2017:7) fann om att diskussioner om sociala medievanor främst väcks i takt med omgivande händelser. Oavsett om det sker spontant eller inte synliggörs det att hanteringen av dessa risker främst hamnar på föräldrarna. Detta blir särskilt tydligt i samband med skolpersonalen och poliserna som ansåg att föräldrarna borde prata med sina barn. Utöver detta finns det inte alltid en tydlig plan eller ett tillvägagångssätt som man hänvisar till gällande hanteringen av skvallerkonton. Å ena sidan menar många att man kan anmäla det till plattformarna eller polisen, å andra är alla inte lika transparenta i vad som har gjorts.

”Nödvändiga åtgärder gentemot kontoinnehavaren är vidtagna [...]” (Tuohy, 2019)

Genom att vara mer transparent kan läsaren ta del av vilken åtgärd man kan använda sig av vid hanteringen av skvallerkonton. Samtidigt kan citatet spegla att det är något så normaliserat att det är självklart vad som anses vara ”nödvändiga åtgärder”.

7. Slutdiskussion

I följande avsnitt diskuterar jag om jag fick svar på mina tre frågeställningar och vad detta innebär för mig och ämnesområdet. Jag kommer även att presentera förslag för framtida forskning.

7.1 Slutsatser

I sin framställning av sociala medier-kunnighet skrev nyhetsmedierna om konceptualiseringar, aktörer och riskperspektivet. Generellt sett skrevs det om sociala medier-kunnighet genom att markera hur den *brast*.

Hur sociala medier-kunnighet konceptualiseras delades in enligt framställningen av skvallerkonton, definitionen och kompetenserna. Ett skvallerkonto behandlade frågor som vad, vem och var. Det var alltså en anonym förövare som låg bakom kontot, som publicerade kränkande inlägg på plattformarna och var baserad på olika skolor. Det var främst ungdomarna som blev påverkade. Definitionen hade i linje med tidigare forskning gått från att inkludera tillgång till att bara fokusera på själva användningen, där produktion var en central aspekt. Att kritiskt analysera eller värdera innehåll var aspekter som synliggjordes implicit och explicit, men dessa var inte lika relevanta i materialet då det främst handlade om principen att bli uthängd snarare än om innehållet var sant eller falskt. Ens egna värdering vägde alltså inte heller tungt, då det var viktigare vad andra tyckte om en.

De *tekniska* kompetenserna handlade om användningen av sociala medier när det kom till produktion och navigation, vilket går i linje med vad Tandoc m.fl skriver (2021:2491) och Vanwynsberghe (2015:289). Att främja de tekniska kompetenserna leder till att man kan nyttja plattformarnas funktioner och tjänster. Detta möjliggör därmed att man kan agera när man stöter på skvallerkontons innehåll, genom att främst anmäla. De tekniska kompetenserna handlar även om de digitala fotspåren som kan nå framtida arbetsgivare och övriga som man inte vill visa känslig information för. De *kognitiva* kompetenserna handlade om att tolka innehåll, man kan alltså kritiskt värdera och analysera det innehåll man stöter på. Detta synliggjordes genom källkritik och desinformation. Att främja de kognitiva kompetenserna bidrar till att man kan förstå om det är rimligt att publicera sådant innehåll på sociala medier, genom att förhålla sig till plattformarnas villkor. De *affektiva* kompetenserna var något som det skrevs om mest trots att det skulle vara fördelaktigt för ungdomar och övriga aktörer att utveckla sina tekniska och kognitiva kompetenser. Att främja de affektiva kompetenserna leder till en förbättrad hantering och organisering av de emotionella reaktionerna som användare kan ha på innehåll i sociala medier. Detta värnar därmed om den psykiska hälsan hos plattformens och de anhörigas välmående. Särskilt när det handlar om att en reaktion dras ut till en långvarig psykisk påfrestning.

De utpekade centrala aktörerna var skolan, polisen, föräldrarna och ungdomarna. När det kommer till fostran om sociala medier-kunnighet fanns det ett övergripande antagande om att föräldrarna hade makten att influera sina barn, främst genom aktiv föräldrakontroll. Undervisningen av sociala medier-kunnighet i skolan var svag, i de få fall där det gick att urskilja handlade det främst om de affektiva kompetenserna. Det vill säga exempelvis föreläsningar om hur man ska uppföra sig på nätet. Ansvar om att istället ta bort de skvallerkonton som finns hamnade på polisen, som behövde ta reda på vilka som låg bakom profiler genom att exempelvis kontakta plattformarna. Själva ungdomarna som fick sina röster

hörda både genom andra aktörer (till exempel att en lärare berättar om en elev) och direkt (via intervju), där ingen faktiskt var uthängd. De kunde däremot känna psykiska påfrestningar eller jobbiga känslor som grundade sig i rädsla för att bli uthängd.

Med hjälp av litteratursökningen gick det att urskilja var forskningen främst brast när det kom till hur nätmobbning kan betraktas som en del av riskperspektivet. I takt med detta skapades den tredje frågeställningen, som frågar hur konceptualiseringarna och de utpekade aktörerna kan förstås i relation till riskperspektivet. Där fann jag att man kan bryta upp denna större risk till olika beståndsdelar, som jag främst kallar för hot. Dessa hotar ens integritet, digitala fotspår och psykisk ohälsa. I samband med att stärka ungdomarnas sociala medier-kunnighet kan det verka som ett sorts skydd mot riskerna. Det kan även bidra till en mer sund användning av sociala medier, genom att den bland annat blir mer balanserad. Det är inte alltid möjligt att sätta upp barrikader som skyddar användarna från de olika hoten men det är ett steg i rätt riktning att vara kunnig inom sociala medier. Med andra ord är det inte ett felfritt skydd, men med hjälp av sociala medier-kunnighet kan man få ett fullständigt perspektiv av sociala medier.

7.2 Reflektioner kring resultat och arbete

Resultaten innebär att *kompetensperspektivet* (Vanwynsberghe m.fl, 2015:285; Schreurs & Vandenbosch, 2021:321, Pfaff-Rüdinger m.fl, 2012:44, Tandoc m.fl, 2021:2491) och *föräldrakontroll* (Vanwynsberghe, 2017:7; Schreurs & Vandenbosch, 2023:5; Festl, 2021:254) är godtyckliga ingångsvinklar i att undersöka hur sociala medier-kunnighet speglas i mediediskursen om skvallerkonton. Detta kan bero på att användningen av sociala medier delvis handlar om färdigheter, kunskaper och attityder om dem, samt att föräldrar till viss del influerar denna process. Samtidigt fann jag att fostran och främjandet av sociala medier-kunnighet inte är något som hänger enbart på föräldrarna, utan det krävs en gemensam ansträngning från både skolpersonal och polisen. Även dessa aktörer har makten att forma ungdomarna med hjälp av undervisning och straff. Om den gemensamma ansträngningen fulländas kan detta även ha en inverkan på demokratin i samhället, likt det som lyftes fram om mediekunnighet och demokrati redan i inledningen. Det vill säga att man bland annat kan bredda sin förståelse för mediernas roll och avkoda innehållet (Hobbs, 2019:14). Att förstå kopplingen mellan demokrati och sociala medier betyder att även sociala medier-kunnighet kan ses som ett verktyg. Det vill säga att om socialt medie-kunniga socialisationsagenter till slut fostrar socialt medie-kunniga barn, bidrar det till ett mer socialt medie-kunnigt samhälle.

Svaret är inte särskilt oväntat då det speglar en del likheter med mediekunnighet, som har bidragit till uppkomsten av forskningsområdet sociala medier-kunnighet. Det oförutsedda var snarare att användningen av begreppet skvallerkonto gav en adekvat inblick i hur sociala medier-kunnighet kan speglas i medierna. Även om vissa artiklar kände behovet av att förklara vad vissa plattformar var för något, kunde de ändå använda sig av det något nischade begreppet skvallerkonto (även om det var inom citattecken).

Det som påverkar resultatet är främst vem jag är som författare. Med tanke på det tolkande förhållningssättet till materialet spelar det roll vem jag är som använder metoden. Vidare är det viktigt att betona att det endast går att göra en teoretiskt generalisering, som talar om vad fenomenet är ett fall av (Ekström & Johansson, 2019:17). Det vill säga att skvallerkonton är ett fall av sociala medier-kunnighet. Vidare har jag i denna studie avsett att fylla luckan mellan hur medierna skriver om skvallerkonton med utgångspunkt i sociala medier-kunnighet

kontra hur forskningen skriver om sociala medier-kunnighet. Detta har visat sig ge fruktbar kunskap, alltså att det även är rimligt att undersöka fenomenet med åtanke på teorin. Vidare har materialet även speglat många av de teorier och fynden som forskningen har kommit fram till, vilket i sin tur visar på en starkt extern validitet (Esaïasson m.fl 2017:59).

7.3 Förslag till framtida forskning

Medie- och informationskunnighet växer sig allt större och bildar i takt med samhällets utveckling ständigt nya grenar, därav har sociala medier-kunnighet kunnat bli ett givande forskningsområde. Tidigare studier har generellt visat på tendenser att forska med kvalitativa arbetssätt, som har gett fruktbara forskarbidrag om vilka tankemönster som råder gällande bland annat föräldrakontroll och de omdiskuterade kompetenserna. Att arbeta med dessa frågor kvantitativt hade istället kunnat ge kunskap om hur läget ser ut generellt. Då hade man kunnat ta reda på vilken form av exempelvis föräldrakontroll som är den vanligaste. Detta är särskilt viktigt då många artiklar förespråkade för föräldrakontroll. Att kartlägga vilka former som är vanliga kan säga något om vilka som generellt inte uppskattas fungera.

Studien visade på att undersökningen av begreppet skvallerkonto fungerade för att få fram kunskap om hur diskursen om dem kan representera sociala medier-kunnighet. Framtida studier kan även inkorporera begreppet ”exposekonto”, som under arbetets gång tog plats på nyordslistan 2023 skapad av institutet för språk och folkminnen (2023), för att fördjupa forskningen kring ämnet. Institutet för språk och folkminnen definierade det enligt ett ”konto i sociala medier som syftar till att hänga ut personer i kränkande situationer, exempelvis sådana som inkluderar våld eller nakenhet” (ISOF, 2023). Definitionen stämmer alltså överens med vad ett skvallerkonto har inneburit i denna studie, men att även använda sig av detta begrepp kan ge ökad kunskap för fenomenet.

Referenser

- Asplund, Mathias (2022, 19 november). Polis larmar om grova sexuella kränkningar. *Norrländska Socialdemokraten*, 4.
- Aufderheide, Patricia. (1993). *Media literacy: A report of the National Leadership Conference on media literacy*. Aspen Institute.
- Bendelin, Simon (2022, 27 oktober). Polisen varnar: ”Skvaller” om barn på Instagram. *Gotlands Tidningar*, 12.
- Benhadj, Yassine (2023). Examining the Effect of Incorporating Social Media Literacy into Moroccan Schools. *Journal of Media Research*, 16(1).
<https://doi.org/10.24193/jmr.45.3>
- Berglez, Peter (2019). Kritisk diskursanalys. I Mats Ekström & Bengt Johansson (red.). *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap*, s. 225–254. Lund: Studentlitteratur AB.
- Carlsson, Ulrika., Wehring, Pia-Marie & Westling, Karolina (2023). *Medie- och informationskunnighet (MIK) för ett demokratiskt medborgarskap – Rapport från nationell MIK-konferens 2022*. Västra Götalandsregionen och Göteborgs Universitet.
- Daneels, Rowan & Vanwynsberghe, Hadewijch (2017). Mediating social media use: Connecting parents mediation strategies and social media literacy. *Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(13).
<https://cyberpsychology.eu/article/view/8560/7729>
- Daun, Erik (2022, 31 oktober). Områdespolisen Zandra om skadliga ungdoms-trenden. *Gotlands Allehanda*, 4.
- Drake, Amanda Purington., Masur, Philipp K., Bazarova, Natalie N. Zou, Wenting., Whitlock, Janis. (2023) The youth social media literacy inventory: Development and validation using item response theory in the US. *Journal of Children and Media*, 17(4), 467-487. <https://doi.org/10.1080/17482798.2023.2230493>
- Ekström, Mats & Johansson, Bengt (2019). Kritisk diskursanalys. I Mats Ekström & Bengt Johansson (red.). *Metoder i medie- och kommunikationsvetenskap*, s. 11–23. Lund: Studentlitteratur AB.
- Fairclough, Norman (1989). *Language and Power*. Longman Inc.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Polity Press.
- Festl, Ruth. (2021). Social media literacy & adolescent social online behavior in Germany, *Journal of Children and Media*, 15(2), 249- 271,
<https://doi.org/10.1080/17482798.2020.1770110>
- Galvan, Jose L., Galvan, Melisa C. (2017). *Writing Literature Reviews: A Guide for Students of the Social and Behavioral Sciences*. 7:de uppl. New York, NY: Routledge.

Grizzle, Alton., Wilson, Carolyn., Tuazon, Ramon., Cheung, C.K., Lau, Jesus., Fischer, Rachel., Gordon, Dorothy., Akyempong, Kwame., Singh, Jagtar., Carr, Paul R., Stewart Kristine., Tayie, Samy., Suraj, Olunifesi., Jaakkola, Maarit., Thésée, Gina., Gu, Curmira., Menyeng, Andzongo., Pascal, Blaise., Fama, Zibi & Alain Paul (2021). *Media and information literate citizens: think critically, click wisely!* UNESCO.

Hjortman, Emma (2020, 18 december). Filmat slagsmål sprids via ett "skvallerkonto". *Borlänge Tidning*, 5.

Hobbs, Renee (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. The Aspen Institute.

Hobbs, Renee (2019). Media Literacy Foundations. *The International Encyclopedia of Media Literacy*. 1-9. <https://doi.org/10.1002/9781118978238.ieml0063>

Holmberg, William (2021, 9 oktober). Skolungdomar hängs ut i skvallerforum. *Uppsala nya tidning*, 6.

Institutet för språk och folkminnen (2023, 27 december). *Nyordslistan 2023*. Hämtad 2024, 3 januari. <https://www.isof.se/lar-dig-mer/kunskapsbanker/lar-dig-mer-om-nyord/nyordslistan-2023>

Internetstiftelsen (2023, 10 oktober). *Svenskarna och internet 2023 - kapitel 10 barnen och internet*. <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2023/barnen-och-internet/>

Internetstiftelsen (2023b, 10 oktober). *Metodbeskrivning*. <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2023/metodbeskrivning/>

Jemtelius, Filip (2021, 7 oktober). Så påverkar skvallerkonton utsatta: "Stor ångest och oro". *SVT*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/sa-paverkar-skvallersidor-utsattavanligt-med-stor-angest>

Jemtelius, Filip (2022, 3 januari). Skvallerkonton på sociala medier sprider bilder och rykten om unga. *SVT*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/uppsala/skvallerkonton-pa-socialamedier-sprider-bilder-och-rykten-om-unga>

Liberalerna (2023, 2 oktober). Nu går vi från skärm till pärm. *Liberalerna*. <https://www.liberalerna.se/nyheter/nu-gar-vi-fran-skarm-till-parm>

Livingstone, Sonia (2004) Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technologies. *The Communication Review*, 7(3), 3-14. <https://doi.org/10.1080/10714420490280152>.

Livingstone, Sonia. (2014) Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications*, 39(3), 283–303. <https://doi.org/10.1080/10714420490280152>

Mediemyndigheten (u.å). *Om medie- och informationskunnighet (MIK)*. Hämtad 2023-11-15 från <https://www.mediemyndigheten.se/medie-och-informationskunnighet-mik/medie--och-informationskunnighet-mik/>

- Mehmedagic, Enes (2023, 16 november). Elever på Hulebäck hängs ut på skvallerkonto på Instagram. *Härryda-Posten*. <https://www.harrydaposten.se/nyheter/elever-pa-huleback-hangs-ut-pa-skvallerkonto-pa-instagram.3f9dcd09-f7b8-4e6b-b7e0-61c4161ccc56>
- Moegelin, Julia (2020, 14 december). Rasism och trakasserier – gymnasieelever hängs ut. *HD*, 9.
- Nationalencyklopedin (u.å). litteracitet. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2023, 12 november. <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/litteracitet>
- Pfaff-Rüdiger, Senta., Riesmeyer, Claudia & Kümpel, Anna. (2012). MEDIA LITERACY AND DEVELOPMENTAL TASKS: A CASE STUDY IN GERMANY. *Media Studies*, 3(6), 42–57
- Polanco-Levicán, Karina & Salvo-Garrido, Sonia (2022). Understanding Social Media Literacy: A Systematic Review of the Concept and Its Competences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19, 1-16.
- Potter, James W. (2013). Review of Literature on Media Literacy. *Sociology Compass*, 7, 417-435 <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1111/soc4.12041>
- Ramasamy, K. (2020). Social media literacy skills of post graduate students and M.Phil scholars of Arts and Science colleges affiliated to Mother Teresa Women's University, kodaikanal : a discipline based evaluative study using the indigenous model. *Library Philosophy and Practice*, 1-36.
- Schreurs, Lara & Vandenbosch, Laura. (2021). Introducing the Social Media Literacy (SMILE) model with the case of the positivity bias on social media. *Journal of Children and Media*, 15(3), 320–337. <https://doi.org/10.1080/17482798.2020.1809481>
- Schreurs, Lara.,& Vandenbosch, Laura. (2023). Investigating the Longitudinal Relationships Between Active Parental and Peer Mediation and Adolescents' Social Media Literacy on the Positivity Bias, *Mass Communication and Society*, 0, 1-27, <https://doi.org/10.1080/15205436.2022.2159432>
- Schreurs, Lara.,& Vandenbosch, Laura. (2023). Investigating the Longitudinal Relationships Between Active Parental and Peer Mediation and Adolescents' Social Media Literacy on the Positivity Bias, *Mass Communication and Society*, 0, 1-27, <https://doi.org/10.1080/15205436.2022.2159432>
- Smedberg, Cornelia (2023, 18 november). Hulebäckselever om skvallerkontot: ”Mest skämtsamt”. *Härryda-Posten*. <https://www.harrydaposten.se/nyheter/hulebackselever-om-skvallerkontot-mest-skamtsamt.7583275c-20ad-48dd-999e-af8ebab0e02d>
- Svensden, Anton., Zachariasson, Helena., Niang, Matilda (2013, 21 maj). TV: Skolungdomarna drabbar samman med polisen. *SVT*. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/tv-skolungdomarna-drabbar-samman-med-polisen>

Svenska Akademiens Ordbok (1974). *Skvaller*. https://www.saob.se/artikel/?unik=S_05205-0320.4qU6&pz=3

Svenska Unescorådet (2019). Medie- och informationskunnighet. UNESCO. <https://unesco.se/kommunikation/medieutveckling-och-kapacitetsbyggande/medie-och-informationskunnighet/>

Tandoc Jr, Edson C., Yee, Andrew Z. H., Ong, Jeremy., Lee, James Chong Boi., Xu, Duan., Han, Zheng., Matthew, Chew Chee Han., Ng, Janelle Shaina Hui Yi., Lim, Cui Min., Cheng, Lydia Rui Jun., Cayabyab, Marie Ysa. (2021). Developing a Perceived Social Media Literacy Scale: Evidence from Singapore. *International Journal of Communication*, 15, 2484–2505.

Tinggren, Oskar (2020, 10 december). Skvallerkonto sprider rykten om skolelever: ”I kontakt med polisen”. *Smålandsposten*, 6.

Tolén, Martin (2020, 30 september). Sexrykten om ungdomar spreds via sociala medier. *Eskilstuna-Kuriren*, 16.

Tuohy, Cecilia (2019, 12 november). Gossipgirl-kontot är nu nedstängt. *Katrineholms-Kuriren*, 4.

Tuohy, Cecilia (2019, 21 augusti). Skvallerkonto stänges. *Katrineholms-Kuriren*, 4.

Vanwynsberghe, Hadewijch., Vanderlinde, Ruben., Georges, Annabel., Verdegem, Pieter. (2015). The librarian 2.0: Identifying a typology of librarians’ social media literacy. *Journal of Librarianship and Information Science*, 47(4), 283-293. <https://doi.org/10.1177/0961000613520027>

Vetenskapsrådet. (2017). *God Forsknings*sed. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forsknings-sed.html>